

DONES RERE EL MUR

Gènere i presó a
Catalunya

“La presó, quan no hi has estat mai, només és un nom”

Gràcies. A Sílvia Serra, per ajudar-nos a donar veu a les dones silenciades i descobrir-nos una realitat oblidada. A Carles Mundó, per obrir-nos les portes a aquest món de reixes. A Joan Soler, per mostrar interès i ganes de col·laborar amb els nostre treball. A Marisa Caballeros, per dedicar la seva vida a lluitar contra les injustícies socials i ajudar-nos-en a conèixer una petita part. A Mercedes Gallizo, per dedicar-nos el seu temps perquè poguéssim entendre millor aquesta realitat. A les valentes dones de la Wad-Ras, per obrir-se a nosaltres compartint les seves pors, inquietuds, experiències i ganes de col·laborar. A Enric Martín, per guiar-nos durant aquest trajecte. I a la nostra família per donar-nos suport quan ens ha calgut.

Índex:

0. Introducció.....	5
1. Les presons: visió general.....	7
1.1. El sistema penitenciari català.....	8
1.2. L'exclusió social, l'inici de la delinqüència.....	10
2. Les presons de dones.....	13
2.1. Parlem de dades.....	15
2.2. Centre Penitenciari de Dones de Barcelona: Wad-Ras.....	16
3. Viure a la presó.....	20
3.1. L'ingrés a presó.....	21
3.2. La família, un pilar essencial.....	24
3.2.1. <i>Maternitat</i>	26
3.3. Objectiu: una nova vida.....	27
3.3.1. <i>El peculi</i>	32
3.4. Els funcionaris: una peça clau.....	33
3.5. Relacions entre internes.....	34
3.6. L'enemic invisible: la droga dins la presó.....	36
4. La vida després de la presó.....	38
4.1. Inserció social i laboral.....	38
4.2. Projectes per a la inserció: Lligam.....	39
4.3. Adaptació a la societat.....	40
4.4. Relacions amb la família.....	41
5. Ficció versus realitat.....	42
6. Conclusions.....	44
7. Bibliografia.....	46
8. Webgrafia.....	47
9. Annexos.....	50
9.1. Annex A: Taula de dades.....	50
9.2. Annex B: Gràfiques.....	52
9.3. Annex C: Mapa.....	54
9.4. Annex D: Documents.....	55
9.5. Annex E: Diari de visites.....	61
9.6. Annex F: Entrevistes.....	67

0. INTRODUCCIÓ

Creiem que el més important d'un treball de recerca és fer una bona tria del tema a tractar. En el nostre cas, teníem clar que desitjàvem enfocar la recerca cap a alguna temàtica de caràcter social i, més en concret, vinculada a la dona. Volíem dedicar el nostre temps a parlar d'alguna àrea poc tractada. Ens cridava també l'atenció arriscar-nos una mica, buscar una part pràctica diferent i desenvolupar un tema que ens interessés de debò. La selecció del tema i determinar l'enfocament que donaríem al treball no va ser feina fàcil: aspiràvem a aportar la nostra visió d'un àmbit oblidat, tant per la societat com pels mitjans de comunicació.

Parlant amb les persones que tenim al voltant sobre les experiències que es viuen dins les presons, ens va sobtar la gran ignorància que impera en la nostra societat sobre una qüestió que, en principi, hauria de tenir la seva importància. Quan preguntes què coneixen de la presó i dels que viuen privats de llibertat, la resposta és el mutisme. La majoria de la població desconeix aquest camp per complet o bé se n'ha format una idea a partir de tot allò que ha vist a les pel·lícules o ha llegit als llibres. Això es deu, segurament, al fet que la vida penitenciària no afecta de manera directa la societat, atès que la conformen un grup de gent "tancada perquè s'ho ha buscat".

Per aquest cúmul de raons, ens vam acabar decantant cap al món penitenciari i ens vam marcar una sèrie d'objectius. Volíem descobrir tot el possible sobre les dones que compleixen condemna a Catalunya. Què les porta a la delinqüència? Com és el dia a dia a la presó? Quins trets es repeteixen en la seva personalitat? Se les pot considerar víctimes, si són culpables d'un crim? Teòricament, l'entrada a la presó hauria de suposar només la supressió de la llibertat. És realment així?

Eren molts interrogants per resoldre i molt poca la informació que teníem. Per això, vam decidir posar-nos en contacte amb algú que conegués de primera mà la situació. Carles Mundó, conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya, ens va proporcionar els contactes necessaris per a una primera connexió amb aquest univers. La comunicació amb Sílvia Serra, directora del Centre Penitenciari de Dones de Barcelona (hi al·ludirem sovint en forma abreujada, com a CP de Dones, o

amb el seu nom més difós, Wad-Ras), fou fàcil des d'un primer moment i ens va obrir les portes al seu centre, que vam visitar en dues ocasions. Això ens va donar l'oportunitat d'establir contacte amb les internes, els funcionaris i educadors, les converses amb els quals tant ens han ajudat durant l'elaboració d'aquest projecte. Poc a poc ens obríem camí i descobríem entitats, llibres, persones i projectes que van ajudar a informar-nos i introduir-nos en el tema. La visita a la presó va ser un punt d'inflexió, perquè ens va obrir els ulls a la realitat d'aquesta bombolla aliena a la nostra societat i ens va animar a continuar la recerca encara amb més empena i motivació.

Vam intentar contactar amb altres centres penitenciaris, però a causa de les dificultats i els impediments que ens vam trobar, vam decidir centrar-nos només en Wad-Ras. Ens vam proposar donar veu a aquestes dones silenciades, que en alguns casos viuen situacions inimaginables des de fora. Un altre repte era intentar comprendre-les, posar-nos en la seva pell, en la mesura del possible, perquè no pots explicar bé allò que no coneixes.

Vam voler centrar-nos en les dones, perquè creiem interessant estudiar si la diferència de gènere marca també l'experiència penitenciària i si la condició de dones influeix en la condemna. Per això vam decidir anar a la Model, aprofitant que després del seu tancament la Generalitat de Catalunya oferia visites guiades a la ciutadania. Allà vam tenir l'oportunitat de parlar amb alguns dels presos del centre, que juntament amb antics funcionaris treballaven com a guies, explicant les seves experiències.

Una part essencial del treball ha estat, sens dubte, conèixer tots els perfils de persones que viuen en aquest món, fet que ens ha permès veure la vida entre reixes des de diferents punts de vista, des de les persones empresonades fins als directius, passant pels funcionaris, educadors, familiars... La presó és una societat paral·lela que calia entendre des de tots els àmbits. En aquest sentit, va ser fonamental la visita que vam realitzar al Centre de Dones i les aportacions i reflexions de l'antiga secretària d'Institucions Penitenciàries, Mercedes Gallizo, a qui vam poder entrevistar. També ha estat de gran valor parlar amb aquelles que treballen dia a dia per la reinserció de les dones un cop un cop finalitzada la

condemna, com és el cas de Marisa Cabellos, que ens va dedicar una tarda per explicar-nos el projecte en el qual treballa.

En paraules de Cervantes, que va viure en captiveri: “La libertad es uno de los más preciosos dones que a los hombres dieron los cielos”. Nosaltres hem volgut dedicar el nostre esforç a parlar de les dones que l'han perdut, amb l'ajut inestimable de moltes persones que dediquen part de la seva vida a aquest col·lectiu.

1. LES PRESONS: VISIÓ GENERAL

“La cárcel, por mucho que se empeñen, por mucho que la laven con lejía o te la pinten de blanco, por mucho que la diseñen arquitectos de espacios abiertos, no hay manera de limpiarla. Si está cerrada y no corre el aire, está sucia.”

Imma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas*

Si busquem al diccionari, trobem la presó definida com “la pena de privació de llibertat per un temps determinat”. Parlem, doncs, de la privació del dret de ser lliure d'un individu per haver comès un crim o una il·legalitat. Segurament, aquesta resposta seria molt similar a la que potser donaria un ciutadà corrent si li preguntéssim què creu que és una presó.

en canvi, segons la descripció que en fa el Departament de Justícia de la Generalitat, la presó és “una institució que busca orientar la pena judicial cap a la reinserció social de l'intern.” A la vegada, l'article 25.2 de la Constitució Espanyola diu que les penes privatives de llibertat han d'estar orientades cap a la reeducació i la reinserció social. Trobem també una resposta semblant en la Llei Orgànica Penitenciària. Contrasta, doncs, la gran diferència en la concepció que tenen de les presons les institucions jurídiques i la descripció oferta al diccionari, així com la visió social d'aquestes.

Podríem assegurar, per tant, que el sistema penitenciari pretén, des de l'àmbit professional, modificar els factors que hipotèticament causaven el delictes i aconseguir així que el delinqüent es rehabiliti i s'integri de nou a la societat. Aquest

enfocament de la pena de presó es denomina *ideologia del tractament*. La rehabilitació penitenciària es desenvolupa en programes que faciliten als interns una àmplia i diversificada oferta, que inclou no solament les activitats terapèutiques i assistencials, sinó també d'altres activitats formatives, educatives, laborals, de lleure, cultura i esport.

De la concepció de la presó com a eina re-socialitzadora, n'han sorgit, al llarg dels anys, dues opinions i postures extremes. Tot i estar en evident retrocés, encara ens trobem amb la visió de la presó com el lloc on mantenir i custodiar els individus privats de llibertat, sense més pretensions. Cal recordar en tot moment que la presó és una pena privativa de llibertat i no de la resta de drets. En aquest sentit, Jordi Balot adverteix: "El sistema penitenciari té molt a desitjar i és possible que hi hagi alternatives més rendibles, tant econòmicament com socialment."¹

El punt de vista contrari, potser fins i tot utòpic, creu en la possibilitat de la desaparició de la presó. Considera el model actual un autèntic fracàs i busca potenciar les alternatives al règim penitenciari. Fins al moment hi ha hagut nombroses propostes molt estudiades al respecte, però manquen del suport polític i econòmic per dur-se a terme. Les crítiques al sistema actual però són força comuns. Fa uns quants anys, per exemple, la revista *The Economist* parlava del costós i inútil manteniment de les presons, que continuava tal i com havia estat sempre per pur utilitarisme.

1.1 El sistema penitenciari català

Establert per l'Estatut d'Autonomia, a la Generalitat de Catalunya li correspon l'execució de la legislació en matèria penitenciària des de 1984. És a dir, Catalunya té el dret d'organitzar i gestionar els funcionaris i centres penitenciaris, sempre d'acord amb la llei espanyola. Cal destacar que és l'única comunitat autònoma que pot exercir aquestes facultats. És cert, però, que la base legal és la mateixa per a tot

¹ BALOT, *La injustícia entre reixes*.

l'Estat, per la qual cosa es podria parlar d'un únic model penitenciari. A la pràctica, però, es distingeixen dos sistemes d'organització i gestió diferenciats.

Pel que fa el sistema penitenciari català, doncs, correspon a la Generalitat:

- La capacitat d'adaptar la normativa penitenciària
- La totalitat de la gestió dels centres (direcció, organització, règim, funcionament, planificació i inspecció de les institucions penitenciàries)
- La planificació, la construcció i la reforma dels establiments
- L'administració i la gestió patrimonial dels immobles i dels equipaments adscrits a l'administració penitenciària catalana i de tots els mitjans materials que li siguin assignats

Així doncs, Catalunya i Espanya comparteixen un marc legal, l'anomenat Codi Penal (pel que fa a la declaració de la culpabilitat del delictes comès i la duració de la condemna). Quan una persona comet un delictes penat amb la privació de la llibertat, segons el Codi Penal, en principi passa per tres estats o situacions:

a) Preventiu. Es refereix al període anterior al judici. El pres es troba detingut preventivament per no haver dipositat la fiança imposada i en espera del procés criminal corresponent.

b) Penat. El terme designa una persona el delictes de la qual ja ha estat condemnat per un judici. Dins del centre penitenciari es distingeixen també diferents graus o règims, depenent de la conducta dins la institució:

- Primer grau. També conegut com a "aïllament", correspon a un règim en el qual les mesures de control i seguretat són més restrictives. S'aplica a aquells penats amb greus problemes de conducta o aquells que es consideren d'extrema perillositat.
- Segon grau. Es correspon amb règim ordinari. Els interns viuen en circumstàncies normals de convivència, però sense la concessió de llibertat condicional.

- Tercer grau. El del presos als quals s'aplica règim obert. El règim obert es concedeix quan les condicions del pres són favorables i es beneficia de certa llibertat, segons el cas. Es coneix com a "llibertat condicional".

La política penitenciària, en un sistema democràtic, ha de ser una política social que s'adreci als col·lectius marginats. Una política que doni a aquests individus la possibilitat de desplegar les capacitats que té tota persona pel propi desenvolupament i en benefici de la societat.

1.2 L'exclusió social, l'inici de la delinqüència

"La vida de cada uno está muy determinada por el lugar en que nace, por la familia a la que pertenece."

Mercedes Gallizo

Entenem tradicionalment la *delinqüència* com una violació de la llei; per tant, un concepte relacionat amb la justícia. Per determinar quins delictes han de ser sancionats, disposem del dret penal, el conjunt de normes jurídiques que s'associen al delicte. D'aquesta manera, les persones que aniran a la presó són aquelles que han comès un delicte castigat pel Codi Penal amb pena privativa de llibertat. La delinqüència, però, no es pot estudiar com un fet aïllat en la vida d'algú. És sempre influenciada per una sèrie de factors, que tendeixen a ser medioambientals i que cal tenir en compte per tal d'entendre-la.

Un gran percentatge de presos prové de situacions de pobresa. Són molt pocs els presos rics que trobem dins la presó, ja que, d'entrada, les lleis estan fetes pel poder. D'altra banda, la gent adinerada en molts casos es pot permetre el pagament d'una fiança econòmica o bé un molt bon advocat, que potser evita l'ingrés a la presó. L'ambient familiar, social i cultural on ens criem des de ben petits condiciona de manera decisiva el nostre futur. Un nen viu com a "normal" allò que veu fer a les persones grans que té al seu voltant. Si viu envoltat de drogues i de robatoris creixerà pensant que allò és normal, sense distingir entre el bé i el mal.

“Els presos són víctimes d’un sistema social, d’un sistema econòmic, d’un sistema cultural, d’un sistema judicial, d’un sistema penitenciari injustos” ². L’afirmació de Jordi Balot, a *Injustícia entre reixes*, ens presenta una de les teories més acceptades i esteses sobre la delinqüència, que assenyala els factors de la marginació social i la pobresa. Rep el nom de *teoria cognitivoconductual*. Defensa que la conducta delictiva és desencadenada o precipitada per uns estímuls físics i socials, alhora que és mantinguda perquè es veu reforçada per unes conseqüències positives. L’aprenentatge social és també una de les teories explicatives de la conducta delictiva més ben sustentades per la investigació criminològica.

En la majoria dels casos, les dones han estat víctimes de l’exclusió social, la qual cosa implica desavantatges culturals, educatius, socials i laborals. Pertanyents a classes socials molt baixes i ja propenses a delinquir, són incapaces d’assolir els seus objectius, o tan sols la supervivència, de manera legal. Per tant, veuen la delinqüència com l’única forma possible de sortir-se’n.

Moltes d’elles, a més, acaben quedant-se soles. Han de cuidar dels seus fills i filles, mares solteres molt joves, sense la figura del pare, que en la majoria d’ocasions també té problemes de delinqüència. Aquestes circumstàncies d’extrema necessitat les porten a buscar diners urgentment. D’una banda, una opció fàcil i ràpida esdevé el tràfic de drogues; de l’altra, la prostitució. Ambdues acompanyades de petits robatoris.

A partir d’aquesta teoria, la reinserció social aniria encaminada a donar als delinqüents les eines necessàries perquè puguin assolir els seus objectius de forma legal. Però això no es resol a la presó, perquè, quan se’n surt, si el context econòmic continua essent el mateix, es tornarà a robar per subsistir, fet que pot ser difícil d’entendre quan a la vida ho has tingut tot i no t’ha mancat mai el més bàsic.

Com veiem, la majoria de teories tendeixen a *culpabilitzar* la situació o l’ambient del delinqüent, *justificant-lo* pel context social i econòmic. Contràriament a aquesta posició, l’Antonio, educador social del Centre Penitenciari Dones de Barcelona,

² BALOT, *Ibidem*

opina que la culpa recau sobretot en la presa. Està d'acord que un ambient de marginalitat i exclusió social és un factor influent en la delinqüència. Alhora, però, assegura que és inútil intentar justificar el crim argumentant que la culpa total recau en com aquesta persona s'ha criat o quins són els vincles familiars en els quals ha crescut. Considera que això només fa que exonerar de culpa la interna i, en conseqüència, treure importància a l'acció que ha comès, dificultant enormement la rehabilitació, atès que el primer pas per a aquesta és acceptar la culpa del crim comès, segons ell.

Exemplifica la seva opinió amb el cas de la Carlota³, una noia que prové d'una família benestant de Barcelona. S'ha criat en un entorn segur, ha anat a l'escola, té l'ESO i, fins i tot, va començar a cursar batxillerat. Ens destaca de la seva família que cap dels seus pares té antecedents penals, amb les drogues o cap mena de discapacitat o malaltia mental. Destaca, així mateix, el fet que la Carlota té dos germans, que viuen també a Barcelona i tenen parella, fills, una feina bona i estable. I doncs, ens pregunta, perquè ha acabat aquí ella? S'ha de culpar els pares? L'entorn on s'ha criat? La Carlota sempre dona la culpa al xicot que va començar a tenir als 17 anys, que la va dur amb males companyies. L'Antonio, però, insisteix que la culpa és completa i únicament d'ella, perquè va ser ella qui prengué les decisions equivocades que l'han dut a la drogodependència i, de retop, a la presó.⁴

A l'hora de determinar els motius que aboquen a la delinqüència, és cert que no hi ha un factor comú en tots els casos. Per altra banda, però, no podem negar que les situacions de marginalitat són el motiu més habitual. En aquest sentit, resulta il·lustradora una de les moltes cartes que va rebre Mercedes Gallizo, quan era secretaria general d'Institucions Penitenciàries. Un tal Elegio li demana ajuda per a la situació del seu germà, drogodependent i pres:

“No todos tenemos la inmensa fortuna de nacer en el mismo lugar; desgraciadamente, mientras que otros niños jugaban con sus padres, nosotros veíamos como los nuestros se inyectaban heroína, pero así es la vida (...) Permítanos que al menos una vez la vida nos sonría a los más marginados, a los que hemos nacido en el momento y en el sitio que no era el adecuado, por estar viendo consumir

³ Els noms utilitzats per a les preses no seran mai els reals.

⁴ Vegeu Annex E.1 i E.2

a nuestro alrededor, en vez de realizar un curso de equitación o clases de inglés con profesores particulares.”

2. LES PRESONS DE DONES

“¿Qué pienso de la prisión? Que estoy perdiendo el tiempo sin hacer nada, viviendo amargada y sufriendo.”

Aurora

Més d'un 40% de preses són menors de 30 anys⁵. Un percentatge també molt elevat de dones són immigrants, normalment associades a delictes de tràfic de drogues. A propòsit d'aquestes dades, cal destacar que més del 88%⁶ de les dones empresonades han patit violència de gènere d'algun tipus. Xifres que, sens dubte, ajuden a entendre la situació de marginalitat i discriminació que pateix aquest col·lectiu tan oblidat.

A l'hora d'estudiar les presons amb perspectiva de gènere, és important tenir en compte que les presons per a dones són unes institucions amb les seves característiques pròpies. Això implica, doncs, una realitat diferent entre els sistemes penitenciaris d'homes i de dones.

La presó és un espai creat per a homes i, en conseqüència, una institució que respon a les necessitats i al perfil del reclus masculí. Cal destacar que molts experts consideren, com a gran mancança, que el sistema penitenciari no ha estat capaç d'adaptar-se a la incorporació de les dones a les presons: s'ha limitat a elaborar simples còpies de les versions masculines. Això implica, per tant, que els centres penitenciaris femenins s'adaptin tan sols a les necessitats més bàsiques de les dones empresonades.

L'informe *El model de rehabilitació de les presons catalanes*, de 2011, admet la manca d'equipaments de la presó de dones, ja que no compleix amb les

⁵ Dades del Ministerio. Vegeu Annex A.1

⁶ CRUELLES I TORRES. *MIP: Mujeres, Integración y Prisión Análisis de los procesos de integración socio-laboral de las mujeres presas en Europa*

particularitats d'aquest col·lectiu, motiu pel qual s'observen unes condicions de vida més precàries i més dificultats a l'hora de complir el tractament de rehabilitació:

“L'actual centre penitenciari de dones ja no respon de manera idònia als nous requeriments de la funció social i penal penitenciària i afecta les condicions de vida de les internes i del treball dels professionals. En conseqüència, s'han de crear a curt i a llarg termini, infraestructures destinades en exclusiva a les dones preses i pensades expressament per a elles.”⁷

Aquesta insuficiència d'espais adequats per a les internes comporta, a més, que la majoria d'elles hagin de complir la condemna en àrees llunyanes de la seva residència, fet que agreuja el perill d'exclusió del seu entorn familiar i social. Que cada persona pugui complir la seva condemna en una presó propera al seu domicili és un mandat legal, que no sempre es compleix. És, a més, un dels fets que més dolor i patiment produeix als que estan privats de llibertat, ja que és vital per a ells tenir a prop els familiars.

A banda d'això, dins el món penitenciari femení, està estesa la creença que la dona ocupa una posició d'inferioritat en una situació de privació de la llibertat. Noèlia Igareda, doctora en dret de la Universitat Autònoma de Barcelona, remarca, a més, la diferència de tractament que reben ambdós gèneres. El tractament de les dones sol enfocar-se, en el cas que siguin mares, a aprendre les responsabilitats necessàries per desenvolupar el paper que els pertoca segons la societat. En el cas dels homes, en canvi, que siguin pares no determina en absolut la seva rehabilitació. Vegem com ho diu Igareda:

“Porque no solamente se te está castigando por el hecho de que has cometido un delito. Sino también se te está castigando por el hecho de que has transgredido tu rol de género, que es ser buena madre y buena esposa. Es decir, tú como interna has cometido un delito y se te está castigando y rehabilitando para que vuelvas a ser una buena ciudadana, para que vuelvas a ser lo que te toca, que es ser buena madre y buena esposa. Entonces aquí sí que hay una diferenciación también en el propio enfoque del tratamiento”⁸

⁷ Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Direcció General de Serveis Penitenciaris. *El model de rehabilitació a les presons catalananes*, pàg.118

⁸IGAREDA, *Mujeres, integración y prisión*. Vegeu la webgrafia.

Així doncs, les presons ofereixen un tracte sexista, amb una important presència dels estereotips assignats al gènere, a partir dels quals s'esdevenen unes dinàmiques i relacions de poder que reforcen el rol tradicional de la dona.

Un estudi conjunt oficial de la Universitat Ramon Lull de Barcelona i el Departament de Justícia, realitzat pel Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada l'any 2004, va enquestar dones recluses del Centre Penitenciari Brians 1 (22% de preses) i del CP Dones BCN (14% de les preses), demanant l'opinió sobre l'empresonament. La valoració és negativa en la majoria de les apreciacions sobre els serveis del centre. Tot i que on es mostren més crítiques és en les condicions estructurals, de serveis i mediambientals de l'entorn del centre. Més que no pas a propòsit de la convivència o de les relacions amb els funcionaris.

2.1 Parlem de dades

Actualment a Catalunya, durant el 2016 i el 2017, el recompte de preses preventives i penades assoleix una mitjana de 600 dones. Aquesta xifra representa quasi el 7% respecte del total de la població de dones i homes.⁹ Val a dir que el nombre de dones empresonades a Catalunya suposa un dels percentatges més elevats en comparació amb la resta d'Europa. Podríem especular que aquesta dada negativa és conseqüència de la suma de diversos factors, com la discriminació salarial (els salaris de les dones catalanes són, de mitjana, gairebé una quarta part més baixos que els dels homes: un 24'8%, concretament), els obstacles per accedir a feines més ben remunerades, l'escassa valoració de les tasques de cura i la feminització de la pobresa.

A Catalunya, les preses estan distribuïdes cinc centres penitenciaris¹⁰, depenent de la gravetat del delicte, de si estan en presó preventiva, penades, en tercer grau o règim obert. Enumerem-los a continuació:

- C.P Brians 1 (Sant Esteve Sesrovires). Per a homes i dones penats i penades.
- C.P Obert de Tarragona. Per a homes i dones.

⁹ Gràfiques. Departament de Justícia. Vegeu Annex A.1 i A.6

¹⁰ Mapa de rehabilitació. Departament de Justícia. Vegeu Annex C.1

- C.P Ponent (Lleida). Homes penats i mòdul destinat a dones
- C.P Mas d'Enric (El Catllar) .
- C.P Dones de Barcelona. Wad-Ras. Per a dones preventives i penades.

En el moment de la detenció d'una persona, el primer que es fa és portar-la al calabós de la comissaria més propera. Al cap d'un parell de dies (període variable en cada cas) se celebra un judici ràpid, que determina la gravetat del delictes i si contempla o no privació de llibertat. A partir de llavor, es procedeix a una conducció, és a dir, al trasllat del detingut a una presó preventiva, a l'espera del judici, que determinarà la pena total. L'espera del judici pot arribar a durar molt de temps, com ens explicava la Marina, una dona catalana d'uns 30 anys, que en portava més de dos a l'espera de judici i que, per tant, complia condemna amb la incertesa de saber quan temps hauria d'estar-hi.

En teoria, un cop condemnada, la interna ha de ser traslladada a un centre específic per a penades. La realitat, però, és diferent a la llei. A causa de la manca d'espai i d'infraestructures que s'adaptin a les necessitats dels centres penitenciaris, tal i com Silvia Serra, la directora del Centre Penitenciari de Dones de Barcelona, ens va explicar, aquestes institucions no estan capacitades per classificar les internes, de tal manera que conviuen recluses de diverses edats, de diferents delictes i graus, les reincidents amb les primàries, les preventives amb les penades, les considerades perilloses amb les mares...

2.2 Centre Penitenciari de Dones de Barcelona. Wad - Ras

El Centre Penitenciari de Dones de Barcelona, més conegut com Wad-Ras, és una presó situada al cor de la Ciutadella, al mig del centre urbà: entre una biblioteca i una guarderia s'alcen uns alts murs, amb punxes i reixes a les finestres, que retenen dins seu més de un centenar de dones.

Dirigit actualment per Sílvia Serra¹¹, es caracteritza per atendre necessitats especials del món penitenciari. Compta amb espais únics, com la Unitat de Mares o el Departament d'Atenció Especialitzada per a Drogodependències. Això implica una dotació especial de personal, equipament i infraestructures adequades. En aquests espais, s'hi ubiquen dones amb "necessitats especials", sobre les quals es prioritza la intervenció psicopedagògica i s'optimitzen els nivells de formació. A més, es dedica especial atenció a prevenir conductes problemàtiques en l'àmbit de la salut, a estabilitzar la conducta i a potenciar l'autoorganització i autoregulació de les internes.

La Unitat de Mares de la Wad-Ras és única a tot Catalunya. És un mòdul apartat i especial dins del centre, en el qual les mares amb fills menors de tres anys poden convida conjuntament en unes condicions especials. Hi ha habitacions en comptes de cel·les, que només es tanquen amb clau durant la nit; les parets estan pintades amb dibuixos i amb molts colors i s'han habilitat petits espais on els menuts poden estar i jugar amb les seves joguines. El nen, quan ja té l'edat, pot sortir fora del centre penitenciari amb una persona autoritzada per la mare i la direcció del centre, per anar a la llar d'infants i després tornar amb la seva mare. Als tres anys, tot i puntuals excepcions, els fills deixen de viure dins del centre, són separats de la mare i passen a residir amb algun altre familiar o, si no en tenen, els tutela l'Estat. S'escullen els tres anys com a edat màxima, perquè múltiples estudis demostren que és el moment en el qual es comença a desenvolupar la memòria i, per tant, podrien guardar records de l'estada a la presó, fet que potser els afectaria durant el creixement.

A més, el CP de Dones participa de nombrosos projectes basats en la reinserció i en l'enfocament del temps de presó com un període del qual obtenir beneficis i millores respecte de la vida anterior de l'intern. En el cas de les presons femenines, són moltes les recluses que participen d'aquests projectes. Expliquen que els és de molta utilitat participar a les activitats programades, ja que ajuda a trencar la monotonia i la rutina i, així, a sortir o evadir-se una mica de la realitat, evitant

¹¹ Vegeu Annex F3

passar-se l'estona donant voltes als errors comesos. Tal i com es reflecteix en la citació següent, és la percepció enfront la condemna el que la fa suportable.

“L'empresonament no es percebia com un fet dramàtic, sinó més aviat com una eventualitat de la vida (...) Tampoc no estàvem pensant tot el dia quan sortiríem d'allí, es canviava el que hauria pogut ser una obsessió per l'enyorança d'allò que ens havien usurpat en empresonar-nos.”¹²

Aquesta actitud les ajuda a suportar força millor la condemna i constitueix una de les diferències més destacades respecte de les presons masculines. En Toni, un funcionari amb més de 15 anys d'experiència en centres penitenciaris, ens remarca molt aquesta diferència en la percepció de la condemna segons ambdós gèneres. Assegura que la majoria de dones de seguida agafen el rol de presa, accepten els seus errors i es culpabilitzen per ells. Els homes, per contra, adopten una posició molt més dominant, els costa acceptar més la culpa i viuen el temps a presó amb una mena de tensió i estrès constant. Això, diu, ve molt marcat també pels rols de gènere imposats des de la societat: la submissió de la dona, la voluntat masculina d'imposar-se es reflecteixen dins del món penitenciari.

En general, l'opinió de les recluses és més crítica pel que fa a les condicions estructurals i de serveis de l'entorn en el qual es troben que respecte de les condicions relacionals i de convivència¹³, tant entre internes com amb funcionaris. En parlar amb elles sobre aquest tema, algunes de les dones recluses de Wad-Ras remarquen la falta de modernització o de tecnologia que les afecta en aspectes del seu dia a dia, bé per comunicar-se amb la família bé per estar informades de les notícies de l'exterior.

Expressen que sovint se senten dins d'una espècie de món paral·lel i oblidat. En una societat i moment històric on la realitat canvia a un ritme frenètic, viure aïllat durant vuit anys pot resultar un gran xoc per a elles, atès que viuen, tecnològicament parlant, en un lloc sense canvis, que es manté endarrerit. “ Perquè -ens pregunta l' Elisa, una noia del Brasil-, quin problema hi hauria a canviar unes

¹² CADENAS. *Memòries de presó (1988-1992)*, pàg. 59.

¹³ DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA. *L'opinió de les dones recluses a Catalunya sobre l'encarcerament*.

trucades de cinc minuts des d'una cabina per una videoconferència, quan avui en dia ho tenim tan a l'abast?"

L' especial dedicació dels funcionaris i, sobretot, de la direcció del centre, aconsegueix que el CP de Dones sigui una presó força singular. Les mateixes recluses reconeixen que, malgrat les circumstàncies, tenen la sort de complir condemna en aquest centre. Valoren en especial el tracte humà que reben i la relació entre funcionaris i preses: "La Sílvia nos quiere y nos cuida mucho", repeteixen. L'Antonio, l'educador social, corrobora les seves paraules i ens assegura que són poquíssims els centres que s'impliquen en la situació de les internes i en la seva reinserció com ho fa el CP de Dones de Barcelona. Les pròpies internes la comparen amb la presó Brians 1, molt més restrictiva i dura. Per companyes que hi estan, saben que les relacions són molt més distants i fredes, perquè és més gran, i que la normativa és molt més severa. Per altra banda, és on envien les preses amb problemes de conducta, fet que incrementa més la situació de inestabilitat constant. En general però, la presó de Wad-Ras i la resta de centres penitenciaris catalans tenen un dels programes de reinserció més avançats del país. D'aquí que el model català sigui pioner i reconegut davant d'altres sistemes penitenciaris europeus.

En l'estudi mencionat sobre l'opinió de les dones recluses figura que la majoria d'elles manifesten poca confiança en els òrgans existents per canalitzar les seves queixes. Contràriament a aquesta opinió, les internes de Wad-Ras, consideren que d'alguna manera les seves veus són escoltades dins del centre, fet que atribueixen a l'existència del Cercle d'Acollida.

El Cercle d'Acollida és un projecte específic que es porta a terme al CP de Dones, nascut de la demanda de les preses de participar més en la gestió del centre en temes com la confecció dels menús, la distribució dels llocs de treball dins de la presó, la distribució de les cel·les, els productes que poden comprar i utilitzar o d'altres. En aquest projecte, que també té per objectiu acollir les internes noves, poden participar-hi totes les recluses que hi estiguin interessades. Es reuneixen dos cops per setmana amb la Sílvia, actual directora del centre, a qui expressen les seves queixes i preocupacions.

Projectes així permeten considerar el centre com a “únic i molt més humà”, segons el qualifica un dels educadors del centre, el qual ens assegura que les internes valoren que se les tingui en compte i se les escolti. Aquest fet, que hauria de ser comú, es dona en comptagotes dins dels centres penitenciaris.

3. VIURE A LA PRESÓ

Molts cops somio que vaig amb bicicleta per Barcelona, que torno a veure els carrers i la gent del meu barri, però obro els ulls i veig el sostre de la llitera, el mateix que porto veient i veuré en molt temps.

Elisabet (presa de la Wad-Ras)

Quan sentim parlar de *presó*, ens ve al cap la imatge d'un lloc inhòspit i desolador, allà on no voldríem anar a parar mai. Curull de persones que solem concebre com a *nocives* per al cos social i mereixedores de la seva condemna. Imaginem unes cel·les on el fred del ferro és present a tot arreu: a les lliteres, a les portes, als barrots... Un lloc gris i fred on la droga i la violència són el pa de cada dia. On els crits desesperats conviuen amb el silenci punyent de la soledat.

És innegable que la vida en privació de llibertat esdevé una experiència summament difícil. En aquest sentí, són il·lustratives les opinions d'algunes preses. Algunes -com la de l'Eva- impactants de debò: “Estar a la presó és com estar morta”. L'escriptora Inma López Silva, en la seva novel·la *Los días iguales de cuando fuimos malas* rebla el judici de l'Eva: “Quitarte la libertad es anularte por completo”¹⁴

D'entrada, cal destacar la influència dels anomenats *estressors ambientals naturals*, com el fred o la humitat. També d'altres d'artificials, com el soroll o les condicions higièniques. Aquests factors contribueixen, sobretot en la primera entrada a presó, a crear aquest ambient incòmode i hostil. Núria Cadenas escriu: “La vida quotidiana de la presó produïa una pressió difícil d'explicar, com una mena d'estrès.”¹⁵

¹⁴ LÓPEZ SILVA. *Los días iguales de cuando fuimos malas*.

¹⁵ CADENAS, *op. cit.*, pàg. 207

La resposta davant aquesta situació no és la mateixa en totes les persones. Hi ha diversos components fisiològics, cognitius i emocionals (la tensió, la distorsió del pensament, l'ansietat i la por) que la condicionen. Els interns primaris, és a dir, els que entren per primera vegada a presó, actuen molt diferent als reincidents. Aquests últims han après a desenvolupar respostes adaptatives a aquests situacions i es veuen a si mateixos capaços de superar-ho. L'esperança o la fe en un mateix són conceptes clau a l'hora d'enfrontar els problemes, ja que no es pot actuar sobre la font del problema i, per tant, s'ha d'actuar sobre les emocions que se'n deriven.

Per disminuir l'estrès produït per l'estada a presó, els interns fan servir diferents estratègies. Algunes comporten atacs i agressions; altres, intents de fugida. Hi ha qui s'evadeix mitjançant el consum de drogues i en ocasions també s'autolesiona o un cau en un retraïment exagerat. Aquesta última reacció, juntament amb el consum de drogues, són les més freqüent en les dones. A diferència del col·lectiu masculí, però, solen adoptar un paper d'acceptació del crim comès i, amb el temps, aprenen a transformar l'estada dins del centre en una etapa productiva, que en un futur les pot ajudar.

3.1 L'ingrés a presó

“Oír, ver y callar. Y de repente te encuentras sobreviviendo. Te levantas, más que nada porque te obligan y te preguntas cómo vas a sobrevivir. pero pasa media mañana y sobrevives, pasa media tarde y sobrevives. Llegas a la noche y has sobrevivido, y así un día y otro, y otro, un sinfín de días iguales que vas notando y que solo se distinguen entre si porque cada jornada es una menos.”

Inma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas*

L'ingrés en un centre penitenciari implica sempre un procediment legal i judicial. Però cal tenir en compte que, des de la perspectiva de la dona, és una experiència que sobrepassa l'àmbit legal, viscuda normalment d'una manera traumàtica. El moment de l'entrada és reconegut per la majoria d'internes com el tràngol més dur, des del moment de la detenció fins passats els primers mesos. És un període especialment delicat pel seu l'equilibri psicològic, ja que es veuen sotmeses a una situació de gran vulnerabilitat, com a conseqüència del trencament de la seva vida ordinària i les seves relacions familiars i socials.

Sovint s'experimenta també una gran ansietat, ja que la presa es troba davant d'un nou escenari en el qual tot li és desconegut i on, a més, la seva vida passa a dependre d'una institució, que la determina fins als últims detalls. Davant d'aquesta realitat estranya, les internes es veuen abocades a desplegar mecanismes d'autodefensa. I, en el cas de la presó preventiva, cal sumar la tensió vinculada al desenvolupament del seu procés judicial.

Si ens centrem en el procediment de seguretat que se segueix en el moment de l'ingrés, el primer és un escorcoll i el lliurament d'efectes personals. Són moltes les dones que arriben detingudes només amb allò que duen posat. En aquests casos, és la presó qui els proveeix d' allò més bàsic.

En cas que la interna disposi d'efectes personals, es registren i es retiren els objectes no autoritzats dins del centre: diners en efectiu, mòbils, joies, documentació, medicaments.... Al CP de Dones de Barcelona, es permet a les internes tenir fins a vint peces de roba cadascuna, un nombre bastant elevat per tractar-se d'una presó. Un cop acabat aquest procés, es trasllada la interna a una cel·la d'ingrés, on pot estar fins a un màxim de cinc dies, període en el qual la Junta de Tractament valorarà el cas i, després, la ubicarà al mòdul corresponent.

Dins la Wad-Ras, el Cercle d'Acollida es dedica també a ajudar durant aquest temps la interna que acaba d'ingressar. Són moltes les dones estrangeres que ingressen a les presons catalanes, la majoria d'elles detingudes a l'aeroport per tràfic de drogues. Aquest col·lectiu se sent més desorientat, ja que no parla les llengües comunes dins la presó (el castellà, sobretot) i troben més dificultats per adaptar-se, per la qual cosa el xoc que pateixen és superior. En aquest projecte, però, participen dones de diversos països, amb la finalitat que, quan arriba una presa estrangera, es pugui comunicar en el seu idioma matern i tingui algú amb qui entendre's.

Una de les funcions del Cercle d'Acollida es guiar les noves preses en els seus primers dies: les acompanyen pel centre i els n'expliquen el funcionament i les normes. També programen una reunió de totes les participants amb la direcció i un

educador social, amb l'objectiu de compartir el seu progrés i detectar si necessiten ajuda o algun suport especial.

Totes les internes valoren molt positivament l'existència del Cercle d'Acollida. La Rebeca, una dona de Múrcia d'uns 30 anys, ens comenta que “ayuda mucho poder tener a alguien a tu lado desde el primer momento; la soledad es de las peores cosas que hay aquí”. La nostàlgia, el dubte, la culpabilitat i el penediment són les sensacions que angoixen la majoria de preses. “Siempre me pregunto: ¿por qué?” - continua la Rebeca-. “Pero pensar y darle vueltas al coco son las peores cosas que puedes hacer, porque sólo te empeoran el ánimo”.

La por és, sens dubte, un dels pitjors enemics. “Visc amb por, i és horrible”, diu la Marta. Molta por abans d'entrar, sovint motivada per una imatge distorsionada de la realitat sobre les presons, segons ella i les seves companyes. Por a patir mal o agressions: “Yo pensaba que dormiría en el suelo, entre barrotes; las cárceles en mi país son todas así, tenía mucho miedo” afirma l'Elisa, del Brasil. Por a viure sense llibertat, por a la soledat, a perdre els teus... Por a la resta d'internes i por d'una mateixa, de les pròpies reaccions i pensaments. I per últim, també por a la vida després de la presó.

Tot i així, basant-nos en els comentaris de les internes del C.P de Dones de Barcelona, podem afirmar que el treball realitzat des del Cercle d'Acollida, juntament amb el fet de ser un presó petita, permeten aconseguir un clima de certa estabilitat i seguretat en les preses en el moment del seu ingrés.

En aquest sentit, és interessant establir una comparació amb la Model, l'antic Centre Penitenciari d'Homes de Barcelona. El seu sistema d'ingrés era clarament diferent al de Wad-Ras. Gràcies al projecte *La Model ens parla*¹⁶, impulsat pel Departament de Justícia de Catalunya, un cop tancada la presó vam poder escoltar els testimonis de diferents ex-presos de la Model.

¹⁶ Vegeu Annex D.1

En Matthew, un nigerià amb qui vam parlar durant la visita, explicava que quan un pres entrava al centre, era destinat al departament d'ingressos, on romania fins que li assignaven una cel·la. La Model estava formada per cinc mòduls diferents, en els quals es distribuïen els presos segons la seva conducta o el temps de pena assignada. Aquestes petites habitacions d'ingrés tenien capacitat per a dues persones i un petit lavabo, ja que durant aquell període d'estada, que solia ser d'uns tres dies, l'intern només tenia permís per sortir al pati durant una hora. Eren conegudes entre els presos com *las perreras* i considerades les pitjors estances de la presó.

3.2 La família, un pilar essencial

“Al principio es un día menos para volver con los tuyos. Después cuando a los tuyos ya los ha eliminado el tiempo, o la distancia o la casualidad o el cansancio, cada día es un día menos para comprobar si sabrás aprovechar la vida en libertad cuando te llegue el momento.”

Inma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas*

Un altre dels conceptes clau en la conducta d'una interna és el *suport social* i les relacions que manté amb l'exterior. Saber si la quantitat de visites que reben és o no suficient resulta complicat, perquè aquí entra en joc la subjectivitat. El que uns consideren un nombre adequat de visites, per altres és del tot insuficient.

Tant els treballadors com les internes remarquen la importància de mantenir el contacte amb la família i rebre'n el suport, crossa essencial a l'hora de combatre la soledat i els sentiments negatius que produeix la presó. Així ho manifesten les paraules d'un testimoni del llibre de Núria Cadenas:

“La vida quotidiana de la presó produïa una pressió difícil d'explicar, com una mena d'estrès. I, quan no tenia a ningú al costat, quan no podia anar deixant el llast de mica en mica, ho feia de cop. Aleshores, els tocava el rebre als meus pares durant els *vis-a-vis*. Tenia les bateries carregades i no podia reprimir-me. Els escridassava per foteses o em posava a plorar, de ràbia. Eren les úniques persones a qui podia ferir sense temor, perquè malgrat el mal que els feia en aquell moment, en lloc de rancúnia em pagaven em enteresa, comprensió i afecte”.¹⁷

¹⁷ CADENAS, *Ibidem*, pàg 207.

Tot i les facilitats que proporciona el centre per fomentar el contacte familiar, no sempre és fàcil, perquè són molts els casos de famílies desestructurades, amb les quals ja no hi havia una bona relació abans de l'ingrés. D'aquí que molts programes i activitats s'enfoquin a la resolució d'aquestes problemes i al foment de les relacions entre els familiars. Per altra banda, hi ha molt casos de preses que tenen la família a molts quilòmetres de la presó, fins i tot en un altra Comunitat Autònoma. Mercedes Gallizo explica en el seu llibre que va dedicar molts esforços a aconseguir trasllats per apropar els presos als seus familiars.

Dins dels centres penitenciaris catalans, s'ofereixen diverses opcions a fi que les internes mantinguin el contacte amb els familiars i amics:

- Comunicació oral. Són les visites al locutori, en què l'intern es comunica amb el visitant a través d'un vidre. Es realitzen un cop per setmana i tenen una durada de 50 minuts. Poden rebre visita d'un màxim determinat de persones alhora, sense comptar els menors de 6 anys, limitats a dos.
- Comunicació especial o vis-a-vis. Visites íntimes amb familiars o parella. Es realitzen dues vegades al més. Duren uns 90 minuts, tot i que el temps varia depenent del centre.
- Comunicació per escrit. Les internes poden rebre i enviar tantes cartes com desitgin en qualsevol idioma.
- Comunicació telefònica. Es permet un màxim de cinc trucades telefòniques setmanals de cinc minuts. Els cost correspon a les internes.
- Servei de paqueteria. Les internes poden rebre dos paquets al mes, de cinc quilos de pes com a màxim i només amb objectes i productes autoritzats pel centre. Estan prohibits objectes que puguin resultar perillosos, armes, alcohol i aliments externs al centre.

El tancament a la presó no afecta només als presos. En el mateix moment que algú ingressa, el seu cercle familiar comença també a complir condemna. Mercedes

Gallizo ho resumeix així: “Cuando alguien entra en prisión, poca gente piensa en su familia, que también sufre su propia condena sin tener responsabilidad alguna.”¹⁸

Tot i que la majoria de presos pateixen problemes socials i econòmics, sovint eren els que portaven diners a casa, de manera que el seu empresonament posa en una situació límit la família:

“La familia sufre la privación de la libertad de forma directa. No solo por la privación de la convivencia o el afecto, sino porque la mayoría de las veces la entrada en prisión significa la condena a la miseria y la dependencia de los servicios sociales.”¹⁹

És per aquest motiu que el CP de Dones prioritza els llocs de treball per a aquelles internes que es troben en una greu situació de precarietat.

Si comparem el suport familiar que reben homes i dones, elles solen estar més oblidades per part dels familiars. Segons ens va explicar el cap de seguretat de Wad-Ras, són moltes les recluses que es troben soles, sense cap companyia durant el seu temps de condemna, abandonades per la seva parella en la majoria de casos. En canvi, els homes es troben en situacions força més favorables, ja que sovint tenen al costat una figura de suport femenina. Són moltes, ens diu, les mares o les àvies que van cada setmana sens falta a visitar-los, portar-los roba...

3.2.1 Maternitat

Pensar que fins d'aquí tres anys no tornaré a veure el meu fill caminant pel carrer, em trenca el cor.

Elisabet

L'existència de les unitats de mares suposa una gran ajuda per a moltes dones amb fills petits. El problema és que a Catalunya sols n'hi ha una i és del tot necessari crear-ne de noves.

Segons la llei, quan el nen o nena compleix tres anys, ja no pot viure dins del centre penitenciari amb la seva mare. Això suposa un greu problema per a les mares que

¹⁸ GALLIZO. *Penas y personas, 2810 días en las prisiones españolas*, pàg. 93

¹⁹ GALLIZO, *ibídem.*, pàg. 35

ingressen a presó amb els seus fills i es veuen obligades a separar-se'n quan encara no ha finalitzat el temps de condemna. La seva angoixa augmenta i s'entén que es visqui com una situació injusta, atès que, com diu un dels testimonis del llibre de Mercedes Gallizo, "en realidad los que han sido casigados son mis hijos."²⁰

L'antiga Secretària General d'Institucions Penitenciàries explica que moltes de les dones provenen d'ambients marginals. Això suposa que ningú els ha ensenyat la responsabilitat que comporta ser mare per ocupar-se com cal dels fills. El sistema penitenciari tampoc les ajuda a ser més responsables, ja que sovint els soluciona els problemes i els ho dona tot massa resolt. Per això creu Gallizo que aquest sistema és bo i dolent a la vegada: per una banda assegura que els nens estiguin cuidats i ben alimentats, que juguin i creixin sans; per l'altra, però, les mares no esdevenen més responsables a l'hora de cuidar els seus fills.

En el seu llibre explica com els psicòlegs infantils creuen que un infant necessita un ambient càlid, proper i estable. També remarca que els vincles entre mare i fill són imprescindibles per al bon creixement de les capacitats de l'infant i que aquesta és la raó per la qual nombrosos sistemes penitenciaris autoritzen les mares a conviure amb ell durant els seus dos primers anys de vida. Així doncs, resultaria vital per a moltes dones que els departaments de mares s'ampliessin i s'estenguessin per més centres.

3.3 Objectiu: una nova vida

"Allí dentro hay una auténtica obsesión por conseguir trabajo, o por participar en las actividades que matan el tiempo y que te recuerdan que estar viva es, sencillamente, soñar solo cuando estás durmiendo."

Inma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas.*

Com ja sabem, el sistema penitenciari català té com a principal objectiu la rehabilitació del pres, motiu pel qual les activitats i els programes que es duen a terme responen a aquest objectiu. Segons el document *El model de rehabilitació de les presons catalanes*, del Departament de Justícia de Catalunya, els programes

²⁰ GALLIZO, *Ibidem*, pàg.134

d'intervenció en les presons de dones es divideixen en tres àmbits diferents. S'enfoquen cap a aspectes de la vida que les han de millorar, per tal d'evitar la reincidència. Els programes parteixen de la mateixa estructura que els dels homes, però amb algunes modificacions.

El primer d'aquests àmbits és el de la *salut i el desenvolupament personal*, pensat per fomentar una millora en l'autocura de les internes. Es considera de gran importància educar i fomentar aquest aspecte, ja que la majoria presenta grans carències al respecte. Moltes d'elles pateixen problemes de salut, causats en gran part per la drogodependència i les males condicions de vida en les quals es trobaven abans de l'ingrés. És per això que, des dels equips de reinserció de cada centre penitenciari, es potencia la participació en els programes d'aquest àmbit, el qual inclou les següents àrees: activitat física i esport, qualitat de vida i competències per a la relació i el desenvolupament del pensament pro-social.

Seguidament trobem l'àmbit de l'*educació*. Tot i el seu progressiu descens, les dades d'analfabetització dels interns dins dels centres penitenciaris de l'Estat han estat sempre molt altes.²¹ Més d'un 50 per cent han finalitzat tan sols els estudis primaris,²² indicador un cop més de la situació de marginalitat del col·lectiu d'interns. D'aquí que aquest àmbit sigui també de gran importància. A la presó, s'ofereixen els ensenyaments inicials i bàsics, que tenen com a objectiu que els destinataris adquireixin el grau de competència mínima en les àrees de llengua catalana, llengua castellana, llengua estrangera i tecnologies de la informació i la comunicació per desenvolupar-se en la societat actual.

L'àmbit *laboral* està enfocat a la formació professional i la inserció sociolaboral. S'ha d'entendre com l'aprenentatge inicial per poder incorporar-se al món del treball. Amb el suport del Departament de Treball, es va crear una borsa de treball que serveix com a pont entre el món penitenciari i el món empresarial, sobretot del sector industrial i agrari, pel que fa als homes, i del sector servei, en particular per a les dones.

²¹ BALOT, *op. cit.*

²² Vegeu Annex A.5

I finalment, en l'àmbit de l'*atenció especialitzada*, s'hi engloben totes aquelles activitats dirigides a minimitzar situacions de risc provocades per conductes addictives o violentes, problemes de salut mental i discapacitat, desarrelament familiar, etc. Els equips de professionals de rehabilitació del centre (educadors, treballadors socials, sanitaris i psicòlegs) desenvolupen aquestes activitats.

En el CP de Dones de Barcelona, totes les activitats tenen gran importància, tan per als professionals i voluntaris com per a les internes, ja que tots coincideixen a assegurar que són essencials per batallar amb el dia a dia a la presó. Són moltes les activitats que proposa el centre. En l'àmbit de la salut vinculada a l'esport, per exemple, hi ha un equip de voleibol, que entrena diversos cops a la setmana i fins i tot s'organitzen campionats. També es fan classes de ioga o *zumba*. La pràctica de l'esport té una gran importància, vist que suposa una descàrrega de les emocions negatives, com la ira o l'estrès, fet que ajuda a la convivència entre les pròpies internes. Núria Cadenes en dóna testimoni: "Acostumàvem a jugar bastant a pales, perquè ajudava molt a descarregar la ràbia."²³

El CP de Dones ofereix a les internes la possibilitat de treure's algun títol de formació professional (Cicles Formatius de Grau Mitjà) o altres cursos del seu interès per a una futura reinserció laboral. La Marta ens explicava que, des de feia dos mesos, assistia a unes classes d'informàtica que impartien els dijous per la tarda i estava segura que la podrien ajudar en un futur.

La Wad-Ras concedeix un valor especial a les activitats d'atenció especialitzada, com són les sessions de toxicomania, conduïdes per l'Antonio, l'educador social. El grup participant el componen unes quinze dones amb problemes de drogodependència, que es reuneixen dues vegades a la setmana amb l'objectiu de superar la seva addicció. Dins d'aquest grup aborden diferents problemàtiques. Quan vam visitar la presó, vam assistir a una de les sessions: era el Dia Mundial de la Sensibilització vers la Sobredosi²⁴, motiu pel qual l'activitat s'orientava cap aquest punt. Consistia en una teràpia grupal, en la qual totes les recluses van intervenir explicant com havien viscut diferents casos de sobredosi. L'objectiu de la sessió va

²³ CADENAS, *op. cit.* pàg. 57

²⁴ Vegeu fotografies Annex D.2

ser, sobretot, conscienciar les internes de la importància d'actuar ràpidament davant d'una situació així, en què la vida està en joc.

És realment colpidor sentir de la seva pròpia veu experiències tan dures, en les quals moltes han estat al llindar de la mort.²⁵ Aquesta situació límit es podia percebre en la majoria dels seus rostres, talment com si l'addicció i la drogodependència els hagués xuclat tota la vida. Una de les dones del Cercle d'Acollida, empresonada precisament per delinquir a causa d'una drogodependència, ens va confessar: "Jo sóc viva gràcies a la presó. M'ha canviat la vida."

Encara que la majoria demostra un caràcter fort i que aparenten duresa i poca receptivitat, l'Antonio, que ha treballat molts anys a la presó Model de Barcelona, ens explica que, en general, les dones són molt més col·laboradores que els homes en aquest tipus d'activitats i que es mostren molt més sensibles a l'hora de parlar dels seus problemes i angoixes. Assegura que "en certa manera, és més fàcil dirigir-les". Ens comenta que porta poc temps treballant amb dones, però que tot i així ha notat ja grans diferències. En conjunt, els homes són més distants i violents i accepten pitjor la seva condemna.

Aquesta preocupació per la reinserció i la introducció de nombroses activitats enfocades a aconseguir-la, ha suposat una gran millora en el sistema. Comparant-ho amb el model penitenciari dels anys 80, la diferència és sorprenent. En les seves memòries, Núria Cadenas reflecteix el seu pas per nombroses presons femenines de l'estat- En la citació seva reproduïda a sota s'observa el canvi respecte del model actual. En la seva obra, Núria Cadenas no reflecteix activitats enfocades a la rehabilitació ni tampoc que participés en programes especials per al foment de la reinserció laboral. Per contra, sol parlar de llargues hores al pati, on jugaven entre les internes, o passaven hores xerrant entre elles i escrivint cartes per als familiars.

"Obrien les portes de les cel·les entre les vuit del matí i les tres de la tarda. Entre aquest període de temps es podia fer el que es volia." ²⁶

²⁵ Vegeu Annex E

²⁶ CADENAS, *op. cit.* pàg. 53

És cert que hi ha molts altres aspectes comuns en la visió que Cadenes ofereix de la presó d'aquella època i l'actual: l'actitud de les dones o els perfils que hi apareixen no difereixen de la realitat. Apareix, en la següent citació, una posició que pot semblar simple, però que ens va sorprendre, ja que les dones de la Wad-Ras també en van parlar.

“A la presó ens cuidàvem molt. De la roba també en teníem cura, que no es pot anar tot el dia amb bata i sabatilles. També ens intercanviàvem la roba, per variar. Algú potser ens dirà: “Però, total, si no us havia de veure ningú, allà tancades...” Però no, et veus **tu mateixa**, i et veuen les companyes, i és important sentir-te bé, no deixar-te”²⁷.

Potser semblar lògic imaginar que les internes vesteixen amb uniforme, que no fan servir maquillatge o que descuiden el seu físic durant el temps de condemna. Un prejudici contrari a la realitat, ja que tenir cura de la imatge, tant per a una mateixa com per a la resta, és essencial: ajuda molt a la bona evolució de la interna mantenir l'*autoestima*. És de gran importància treballar aquest aspecte durant la rehabilitació. El sentiment de culpabilitat predomina en la majoria, no tenen seguretat en elles mateixes i la majoria no se sent gens còmoda amb el seu aspecte físic. Els anys d'addicció a la droga els passen factura i es nota en la pell, les dents, el cabell... És per això que aquesta preocupació es veu reflectida en algunes de les activitats de la presó, com el taller *Posa't guapa*, el d'imatge personal o els tallers de disseny i confecció de roba. A la perruqueria del centre, un dels espais més concorreguts, les internes poden anar-hi tan sovint com vulguin. I són elles, amb els seus diners, que es permeten pagar un tint, un tall de cabell o una manicura.

Els homes difereixen àmpliament en aquest aspecte. La seva autoestima i seguretat prové del que demostren ser i tenir, més que no pas de com es presenten davant de la resta. Els importa molt més exhibir força i poder davant dels altres interns. El seu triomf es demostra amb la quantitat de diners que posseeixen, quin cotxe condueixen o quant èxit tenen. Es guanyen el respecte aliè a força de demostrar masculinitat en baralles físiques i amb amenaces.

²⁷ CADENAS, *ibídem*, pàg. 56

La vida dins d'un centre penitenciari esdevé força rutinària, atès que els horaris són força estrictes i repetitius. En el cas del CP de Dones, Sílvia Serra, la directora, ens explica que es lleven a les 8.00 del matí si fa no fa. Disposen de mitja hora per dutxar-se i arreglar-se, fins que a les 8.30 han de ser al menjador per esmorzar. A les 9.45 comencen les activitats, que duren fins a les 13.15, amb un pati de 30 minuts entremig. A les 13.30 s'ha d'anar a dinar fins a les 14.15, hora en què comencen les activitats de tarda fins a les 19.15. L'hora de sopar és a les 19.30 i a partir d'aquí gaudeixen d'estona lliure, fins a l'horari del tancament de les habitacions, que es realitza a les 22.30. I a les 23.00 tots els llums han d'estar apagats.

3.3.1 El peculi

Els diners en efectiu estan prohibits dins dels centres penitenciaris. Per al funcionament intern, igual com per comprar menjar i productes cosmètics a l'economat o pagar les trucades, s'utilitza el que es coneix entre els interns com a *peculi*. A la Wad-Ras, funcionen amb una polsera que conté un xip on acumulen els diners rebuts de transferències des de l'exterior o cobrats per la feina que realitzen dins del centre. Les tasques van des de feines de neteja, amb una remuneració d'uns 60 euros mensuals, fins a feines de més responsabilitat i més sol·licitades, com treballar a la cuina, que suposa uns 200 euros al mes. La Sílvia ens explica que procuren donar feina a aquelles internes que més ho necessiten i que estan també ben capacitades per a la feina.

Les dones que arriben al centre sense cap mena de recurs econòmic, normalment per l'absència de la família, passen a romandre en estat d'indigència. Llavors reben un ajut econòmic d'uns 20 euros mensuals i una altra aportació per realitzar les trucades, a més de subministrar-los roba, si es creu convenient. El mateix Matthew explica que això a la Model diferia força, perquè només aconseguien treballar aquells que tenien contactes i que estaven *enxufats*. A banda del privilegi de la feina, optaven a viure en un mòdul separat, més petit i amb més calefactors, lavabo propi, etc.

3.4 Els funcionaris: una peça clau

“Incluso Laura cree que, de tanto trabajar en la cárcel, comienza a ver la vida como si fuera una presa más, y siente que lo único que la distingue a ella de las mujeres a las que custodia es que sus maldades no están contempladas en el Código Penal.”

Inma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas*

És fonamental parlar també sobre els membres del personal penitenciari, ja que desenvolupen una tasca clau per al bon funcionament del centres i perquè s'assoleixin els objectius de reinserció i rehabilitació dels interns. Recau en l'administració penitenciària la responsabilitat d'escollir amb cura el personal de tots els àmbits, tant a l'hora d'acceptar-lo com en les assignacions successives. S'ha de tenir en compte, de manera especial, la integritat de les qualitats humanes i les capacitats professionals, així com les actituds personals que aquest treball exigeix.

Com ens explica Mercedes Gallizo a la seva entrevista²⁸, el tracte que reben els interns per part dels funcionaris afecta de manera directa la seva conducta. Per aquest motiu, humanitzar les relacions dins del centre i crear un vincle de confiança, en particular amb els treballadors socials i els educadors, és un objectiu bàsic marcat per les direccions dels centres. Considera Gallizo que

“Contar con personas que crean en el sentido del trabajo que hacen, que comprendan que hay que ayudar a las personas a reconstruir su vida, que practiquen y enseñen el respeto al otro, es indispensable para que la tarea del sistema penitenciario cobre sentido”.

Cal remarcar, però, que els qui treballen amb els interns manifesten actituds molt variades i que no sempre són les desitjables. Hi ha qui infravalora la importància del tracte personal i es mostra estricte i distant, propiciant així una tensió en les relacions que potser origina un conflicte. Per sort, però, també hi ha aquells que dediquen molt temps i entrega personal als interns, amb un tracte més pròxim i humà. En aquest sentit, durant la nostra visita a la presó, l'Antonio va remarcar la importància de crear un vincle de confiança amb les internes: “La immensa majoria, es troben molt soles i necessiten d'algú que les pugui aconsellar i entendre”.

²⁸ Vegeu annex F.1

Crida l'atenció que, segons diferents estudis, sigui en les presons de dones on els funcionaris apliquen un control més intens, ja que hi ha menys conflictes que a les presons d'homes. Aquesta paradoxa ve donada perquè, en general, els funcionaris i funcionàries mostren una major intolerància vers les conductes de les dones internes. Però la diferència pel que fa al grau de permissivitat no és exclusiva del funcionariat, sinó que forma part de la desigualtat social entre homes i dones. Una bona part de la societat recrimina a les preses no només que hagin infringit la llei, sinó també que s'hagin desviat de les pautes de gènere establertes. En molts casos, la delinqüència es relaciona directament amb una falta de feminitat i amb un trencament del rol associat.

En línies generals, podríem classificar els funcionaris de presons en quatre grups: els que s'ocupen de la vigilància, els tècnics (que formen els equips de tractament), els que fan tasques administratives i els que tenen càrrecs directius. En certa manera, es pot parlar de *jerarquització* dins dels centres penitenciaris. Es produeix en les relacions entre els mateixos funcionaris, dels funcionari cap els presos i entre els mateixos presos. La superioritat dels funcionaris es fa evident sobretot en les presons femenines, en les quals les internes es veuen obligades a l'obediència si no volen ser castigades.

La majoria dels funcionaris creu en la funció social que compleixen les presons, és a dir, que serveixen per preparar la interna per a la seva re-socialització. Tot i així, també hi ha els que consideren que la funció principal de les presons és protegir la societat davant del delinqüent.

3.5 Relacions entre internes

Si la bona relació entre persones és sempre important, dins la presó és fonamental. La situació de competència o *supervivència* en la qual viuen tensa les relacions, pressió que sovint deriva en conflictes i baralles. A diferència de les presons masculines, les baralles entre les internes són sobretot verbals. Normalment, sorgeixen a causa d'acusacions de robatori, problemes amb la droga o crítiques i

rumors que s'escampen entre elles. D'una manera o altra, la violència sempre hi és present. Moltes de les internes tenen un caràcter fort i impulsiu: solen cridar i barallar-se, perquè sovint ja era habitual en el seu entorn d'origen.

Tot i que la convivència resulta un problema, els treballadors i les internes del CP de Dones asseguren que el fet de viure amb algú que es troba en una situació molt semblant a la teva suposa una gran ajuda, ja que entre les internes s'estableixen també relacions estretes d'amistat i es donen suport mutu, fets que contribueixen a la millora de la conducta, tal com explica Cadenas en les seves memòries: "No és el mateix haver d'encarar-se als conflictes de manera individual que en un grup de cinquanta persones."²⁹

En general, però, les relacions que s'estableixen dins la presó difereixen força de les relacions en llibertat, atès que es construeixen partint d'una base molt diferent. Pel que fa a l'amor, són habituals les relacions homosexuals: la privació de llibertat crea una sensació de buidor que cal omplir d'alguna manera. D'aquí que es generin relacions afectives entre preses. Es tracta, lògicament, un amor diferent, mancat d'intimitat i sexe. També existeixen casos d'homes i dones que s'envien cartes des dels respectius centres penitenciaris sense conèixer-se. Consideren que no hi ha millor persona perquè els entengui que una que passa per la mateixa situació.

En un capítol del documental *A la presó*, produït per TV3, s'aborda el tema de les relacions sentimentals. S'explica el cas d'una parella que entra a l'hora a la presó, però en diferents centres. Perquè el *vis-a-vis* sigui possible, traslladen el marit al centre de dones. Es nota que ella té molta por que el seu home la deixi. I quan a ell li concedeixen el grau obert, deixa de rebre cartes i visites. Si mantenir una relació fidel en llibertat no sempre és fàcil, quan un dels dos o tots dos estan a la presó, es complica moltíssim. En aquest mateix documental, la Josefa explica que manté relacions amb una altra presa i que es volen casar. Comenta que qualsevol carícia o mostra d'afecte s'aprecia molt més quan estàs dins de la presó.

²⁹ CADENAS, *op. cit.*, pàg 65. Vegeu també Annex F.4

Comptat i debatut, l'amor dins la presó té un altre origen, un altra dimensió i un altre sentit. Està fonamentat en la soledat, en la manca d'estimació, en la necessitat de sentir que no ets un ésser menyspreable, malgrat els teus actes delictius. És un amor agraït, perquè valora molt més les mostres d'afecte, per petites que puguin semblar: un petó, una abraçada, una carícia...

3.6 L'enemic invisible: la droga

"La presó m'ha salvat la vida."

Anna

La immensa majoria dels crims comesos per dones tenen en comú el factor de la droga, sigui per addicció o per tràfic. Més del 42.9% de les internes van ser penades per delictes contra la propietat l'any 2014 i un 30.1 % per delictes de drogues³⁰. Les dones immerses en la drogodependència sovint acaben cometent petits robatoris, alguns fins i tot amb violència, a fi d'aconseguir diners per adquirir droga. Les detingudes per tràfic són sobretot estrangeres.

Gran part de les internes eren drogodependents abans d'entrar a la presó i, en molts casos, l'internament n'accentua la dependència, perquè la reclusió augmenta la necessitat d'evadir-se de la realitat. Altres acaben recorrent a les drogues perquè els suposa un trencament amb la monotonia.

A les sessions de toxicomania, totes neguen que es droguin en l'actualitat, però l'Antonio ens explica que això no és cert. Ell coneix perfectament qui continua consumint, ja que els és molt difícil superar la síndrome d'abstinència. En aquest sentit són colpidores, i ben significatives, les paraules de Cadenas:

"Quan entraven a la presó, la majoria tenien el mono. No semblaven éssers humans. Eren només una pellerina que gairebé no es podia mantenir dempeus".³¹

³⁰ Vegeu annex A.3 i A.4

³¹ CADENAS, *op.cit.*, pàg. 155

Els experts en aquestes situacions són molt crítics amb les polítiques de reinserció, que consideren nul·les o inútils. També hi ha dures acusacions al sistema a causa de la manca de preocupació real per la persona i la seva problemàtica:

“Si una persona tenia trenta anys i estava des dels dotze embolicada en històries de droga, pràcticament no tenia sortida. Tot la conduïa cap allà: la família, el barri, les presons... Quan sortia fora, què havia de fer? Qui li donava feina? Si amb prou feines sabia escriure, si ningú no li havia ensenyat mai cap ofici que l'esparramo- entrar en una bar, una botiga, un pis, quan no hi ha ningú i fer això, esparramarlo³². (...) com podia treballar de res, si mai no havia tingut cap responsabilitat? Tant que parlen de reinserció social, i ningú no s'ocupa d'oferir-los una sortida real del cercle en què viuen immerses: Au, ja t'ho faràs- sembla que els diguin quan les tenen a la presó-, fins a la propera! Davant d'aquest panorama, només tenien tres possibilitats: robar, prostituir-se o traficar”.³³

La presència de la droga dins la presó és innegable i coneguda per tothom dins del món penitenciari. Tant els funcionaris com la direcció del centre en són conscients. Tot i els controls i la seguretat, sempre entra d'alguna manera. La necessitat pot arribar a ser tan gran que l'enginy supera les barreres.

“A part de la gelosia, l'altre gran problema vinculat amb la violència era la droga. Entre les preses socials hi havia drogodependents. Pràcticament no pensaven en res més en tot el dia que en la droga. Qui els en podia aconseguir, com podien entrar-la, on podien consumir-la. Això provocava enfrontaments entre elles. (...) De droga a la presó n'hi havia en abundància.”³⁴

Per altra banda, pel que hem pogut observar, creiem que hi ha un *consentiment no declarat*, en el sentit que els directius són conscients que, de vegades, pot ser un mal menor en les recluses amb més dependència. És desolador, però hem d'acceptar que la droga, malgrat causar nombroses baralles i perjudicis, és un element adaptador en un ambient agressiu i té una certa funció social. Paradoxalment, els hipotètics efectes de l'absència de droga a la presó podrien ser més devastadors que la seva presència.

Per una altra banda, la droga és un element estructurador del poder entre els mateixos presos i també entre presos i funcionaris. Com ja hem explicat abans, la

³² S'utilitza col·loquialment per referir-se al robatori.

³³ CADENAS, *op. cit.*, pàg. 173

³⁴ CADENAS, *op. cit.*, pàg. 124

presó és una institució que funciona de manera clarament jerarquitzada. El fet que algú tingui la capacitat de vendre i aconseguir droga, el converteix ràpidament en un reclam per als altres presos, que es veuen obligats a pagar un preu altíssim per aconseguir-la.

Algunes dones exdrogoaddictes del C.P Dones de Barcelona amb qui hem parlat ens han assegurat que, des que són al centre, mai han tingut cap mena de contacte amb la droga i que tampoc el volen tenir. L'educador social, en canvi, ens explica casos d'altres dones que sí que continuen drogant-se i veu molt difícil arribar a convèncer-les d'abandonar-ne el consum. Assegura que ni ell ni les seves companyes de presó poden fer-hi res.

En les sessions de toxicomania, les pròpies recluses ens expliquen, en to de queixa, que algunes companyes no consumeixen la droga que es trafica a la presó, perquè quan tenen la síndrome d'abstinència van a la infermeria a queixar-se del seu malestar i allà els administren una dosi de metadona. La metadona és molt habitual a les presons, però l' inconvenient és que també esdevé addictiva pel seu efecte tranquil·litzador.

4. LA VIDA DESPRÉS DE LA PRESÓ

“Quatre anys i escaig a la presó m'havien fet perdre la noció del món de fora: el meu món era el de dins, i el de fora era només una paraula.”

Núria Cadenas

4.1. Inserció social i laboral

Com hem vist des del principi, la reinserció és un dels principals objectius del programa dels centres penitenciaris catalans. Les dades a Catalunya són força positives, ja que 7 de cada 10 interns no torna a delinquir. La taxa de reincidència ha

baixat un 10% des de 2008. En els homes, segons un estudi de 2014, és del 30.4% i en les dones se situa en el 26%³⁵.

Des del Centre d'Iniciatives per a la Reinserció (CIRE) s'intenta fomentar l'ocupació de la població reclusa, perquè sigui més fàcil la reinserció tant en el món laboral com social. El mateix CIRE té una borsa de treball que procura facilitar contractes temporals i, preferiblement, contractes indefinits. Segons el Departament de Justícia de Catalunya, el CIRE va ocupar, l'any 2016, 4.206 interns en tallers i serveis i va signar 1.013 contractes per afavorir la reinserció.³⁶

Aquestes dades fan referència a tot el col·lectiu de presos, homes i dones, ja que no hem trobat cap estudi sobre la reinserció femenina, probablement perquè, com ja hem comentat, representa tan sols un 7% de tot el col·lectiu.

4.2. Projectes per a la inserció: Lligam.

“Al salir me sentí apisonada en un mar de posibilidades que, así de golpe, aturdían. La cárcel tiene una cosa buena: que te obliga a una vida tan metódica y organizada que no tienes que decidir nada de lo que tienes que hacer. Bien mirado, incluso es cómodo. Mal mirado es una forma más de anularte como persona.”

Inma López Silva, *Los días iguales de cuando fuimos malas*

Lligam és una ONG, fundada amb l'objectiu d'ajudar a internes en tercer grau o acabades de sortir del centre en condicional o definitiva en la reinserció dins de la societat³⁷. Es tracta d'una casa d'acollida on reben dones amb manca de recursos i en situacions de marginació, que no tenen opció o oportunitat de viure pel seu compte després del temps de condemna. A causa de les circumstàncies en què es troben algunes dones, també s'ha endegat un nou projecte d'acollida per a dones maltractades. L'entitat segueix un plantejament consistent en un treball integral sobre les preses o expreses per dotar-les d'autonomia. Miren d'ajudar en l'evolució de la personalitat i responsabilitat de les dones, ja que, segons Lligam, la presó no ajuda en aquesta evolució per culpa del binomi de premi/càstig.

³⁵ Vegeu Annex A.3 i B.1

³⁶ Vegeu Annex B.3

³⁷ Vegeu Annex E.2.

Marisa Cabellos, mestra i voluntària de l'entitat Lligam, ens va oferir una entrevista³⁸, en què ens va explicar els fonaments d'aquest projecte, l'objectiu del qual és oferir una plaça dins d'una casa d'acollida a totes aquelles dones que surten de la presó, en llibertat o amb permisos i no tenen enlloc on anar. A més d'ajudar-les a adaptar-se de nou a la societat i a la vida laboral, a canvi de la seva col·laboració i iniciativa per refer de nou les seves vides.

Tal com ella corrobora, per a una exreclusa és molt complicat introduir-se de nou en el món laboral. Els possibles prejudicis socials a l'hora de contractar algú que ha complert condemna en un centre penitenciari, afegits a la manca d'estudis i d'experiència laboral de les dones, constitueixen sempre un obstacle que dificulta en gran mesura la reinserció social. Cabellos explica també que les feines de les educadores socials i voluntàries de la casa d'acollida són variades. Ajuden a les dones a elaborar un currículum, a preparar-les per a entrevistes de feina i altres tràmits pràctics per trobar ocupació, consells que possiblement les expresse no han rebut mai abans.

4.3. Adaptació a la societat

Segons el que explica la Marisa, hi ha moltes dones que, quan surten de la presó, no tenen res: ni casa, ni feina, ni família, ni amics. Per això, moltes han de recórrer a una casa d'acollida, on els facilitaran una vivenda i la integració a la societat. Una presidiària, mentre és dins del centre, s'acostuma a la rutina i al dia a dia d'allà i, per això, tal com comenta la voluntària, cal ajudar-les amb les coses més senzilles, aquelles que nosaltres estem acostumats de sobres a realitzar: comprar o cuinar, sense anar més lluny. També ens diu que un dels seus objectius és intentar que la dona acollida que ha perdut el contacte amb la família el recuperi, si és possible. En el cas de dones estrangeres que no poden retornar amb la seva família, les preparen i els donen suport perquè puguin iniciar una vida autònoma.

³⁸ Vegeu Annex F.2.

Les dones també intenten preparar-se en l'àmbit social, fomentant escales de valors i de convivència, ja que, sempre segons l'entitat, durant l'estada a la presó viuen una situació de competència o lluita entre elles. Si alguna de les dones dificulta la convivència entre les habitants de la casa o el pis, se l'expulsarà de la casa en cas que no canviï l'actitud, encara que ens expliquen que no és habitual. Un altre objectiu és la formació de les dones, vist que el percentatge de preses analfabetes o amb dèficit educatiu és molt elevat.

L'entitat s'encarrega que s'adaptin de nou a la nova rutina, però també que, de mica en mica, s'independitzin. Quan una dona aconsegueix un salari, la traslladen a un *pis pont*, un pis on conviuen unes quatre dones i abonen un mínim de lloguer, amb la finalitat d'acostumar-se pagar tal com haurà de fer quan marxi. Aquests tipus de *pis pont* és molt important, per la qual cosa ara l'entitat centra esforços a ampliar-ne l'oferta a les expreses.

4.4. Relacions amb la família

Sílvia Serra explica que, a l'engròs, les dones que ja gaudien abans i durant la reclusió d'una bona relació amb la família, la segueixen tenint després de sortir. La Marisa hi coincideix, però afegeix que, a les mares, se'ls fa molt més costa amunt la llibertat. Diu que, de vegades, s'ha arribat a trobar dones a qui fa por sortir de la presó, perquè no saben com serà la seva relació amb els fills, ja que en temen el rebuig.

Ser mare també determina el fet de sentir penediment o culpa. La majoria de dones, amb independència que siguin mares o no, ja solen viure aquest sentiment, però les que ho són, encara l'experimenten de forma més punyent, per la responsabilitat afegida de ser mares. En general, les internes perden la seva parella i no la recuperen quan surten de la presó. Per això, com hem vist en apartats anteriors, molts homes abandonen la seva parella per manca de recursos a l'hora de gestionar aquesta situació.

5. FICCIÓ VERSUS REALITAT

Si pensem en la imatge de la presó que ens ofereix la ficció, ens imaginem un lloc fred, gran, cel·les amb barrots de ferro, baralles constants, crits, assassinats, gent violenta arreu. Les pel·lícules, sobretot les americanes, donen una visió molt tèrbola i degradada del món penitenciari, en la qual el tracte que reben els presos per part dels funcionaris és agressiu i menyspreador. En sèries d'èxit, com *Prision break*³⁹ o *Orange is the new black*⁴⁰, s'escenifiquen baralles a dojo, tràfic de drogues i, en el cas de la primera, un elaborat pla de fuga del centre. El tracte de les internes funciona a cop d'amenaçes i favors. Són pocs aquells en qui es pot confiar i sempre s'ha de vigilar per la pròpia integritat. Les recluses es divideixen en grups diferenciats per races i entre elles competeixen pel domini del centre.

Vistos aquests exemples, per sort la realitat no supera la ficció. És cert que potser alguns aspectes coincideixen, però, en conjunt, la visió que ofereixen les sèries de televisió s'allunya molt dels casos reals. No ens podem deixar entabanar per tot el que veiem i cal que siguem conscients que la presó, com diu Mercedes Gallizo en el seu llibre, acaba essent com un poble i, per tant, tot el que es pot trobar en un poble existeix també dins la presó. No oblidem que el sistema de presons americà és molt diferent del nostre, fet que encara remarca més la diferència entre aquestes dues realitats.

En la literatura i el cinema espanyol, també sovintegen els productes que centren la seva temàtica en el món penitenciari. Recentment, s'estrenà a Antena 3 *Vis-a-vis*, una sèrie ambientada en una presó femenina de Madrid. L'argument gira al voltant d'una dona jove, d'uns 30 anys, que ingressa al centre per una acusació d'estafa en l'empresa on treballava. La sèrie reflecteix el dia a dia de les preses i d'un grup de funcionaris. Se centra en l'evolució del personatge principal en el seu pas per la presó, que la transforma d'una persona inofensiva en una supervivent. Aquesta lluita per la supervivència marca la convivència entre les recluses, caracteritzada per aliances, traïcions i venjança. En general, mostra una cara de les presons

³⁹ *Prision break*, sèrie televisiva de Paul Scheuring, 2005.

⁴⁰ *Orange is the new black*, sèrie televisiva de Jenji Kohan, 2013.

femenines força oposada a la realitat: els uniformes, el soroll constant i els barrots constitueixen un estereotip fals.

Altres històries de ficció, en canvi, aconsegueixen plasmar amb més precisió la realitat dels centres penitenciaris. Inma López Silva, a *Los días iguales de cuando fuimos malas*, explica la història de cinc dones que compleixen condemna a la presó de A Lama, a Galícia. Cadascuna d'elles té una història completament diferent al darrere, però tot i així conviuen rere unes mateixes parets. La escriptora combina relats de la vida de cadascuna amb descripcions molt acurades de com es percep la condemna i el pas del temps a la presó.

“Te vas acostumbrando (...) Al final aprendes a vivir y a no pensar constantemente que estás encerrada y no puedes salir. (...) Todo es un premio cuando estás en prisión. Es lo que necesitas, en realidad, y eso es ciertamente lo que mantiene el orden allí dentro. El miedo a no poder cubrir las necesidades es mucho más efectivo que la fuerza. En eso se basan los sistemas penitenciarios europeos: en que la calidad de tu condena dependa de ti.”⁴¹

“La presencia aplastante de aquella celda dentro de mí también me condenó, como si en lugar de vivir yo dentro de ella, viviese ella dentro de mí y no dejase espacio para nada más.”⁴²

La voz dormida, de Dulce Chacón, relata també diferents històries de dones preses, en aquest cas durant el temps de la Guerra Civil. Se centra en les relacions que estableixen entre elles i el contacte que mantenen amb els familiars. Totes tenen algun vincle amb el partit comunista i, per tant, estan molt involucrades en política. Són, en trets generals, dones molt valentes i lluitadores, que reflecteixen les injustícies de l'època, molt marcades per la seva condició de dones.

Interns i funcionaris qualifiquen la presó com una bombolla externa al món. Com una espècie de realitat emmarcada dins la nostra, una realitat que passa del tot desapercebuda. Se'n fan ressò, de tant en tant, les pel·lícules i la literatura, però el que realment succeeix entre les parets d'un centre penitenciarí està força allunyat d'aquestes interpretacions. Al cap i a la fi, un dia a la presó, després d'un temps es torna monòton i reiteratiu.

⁴¹ LÓPEZ SILVA. *op. cit.*, pàg. 53.

⁴² LÓPEZ SILVA. *op. cit.*, pàg. 96.

Les agressions i violacions als nouvinguts són absolutament excepcionals avui a les presons catalanes i constitueixen més aviat un mite. La Sílvia, la directora del C.P Dones de Barcelona, corrobora el fet que la ficció no té res a veure amb la realitat. Les pel·lícules mostren la presó com un lloc terrible on els presos es tanquen allà més com a càstig que per rehabilitar-se, els funcionaris són malvats, les instal·lacions són paupèrrimes i es presenten els presos com a casos impossibles de tractar. Afirma que algun cop sí que s'ha trobat amb alguna presa amb dificultats greus per rehabilitar-se, però que no és el més habitual. Sobretot remarca que ficció i realitat "per sort, no tenen res a veure".

Aquesta opinió, però, queda contrastada amb la de Jordi Balot al llibre de *La injustícia entre reixes*, per bé que hem de tenir en compte que la directora parla dels centre de dones, mentre que l'educador social ens parla sobre les presons d'homes:

"La presó és una estructura de violència i un mecanisme de càstig i encara que estigui pintada de colors i tingui música ambiental, segueix sent una estructura punitiva i violenta." ⁴³

6. CONCLUSIONS

Yo pienso que entender el sufrimiento de los demás nos hace mejores personas y nos ayuda a resolver los problemas.

Mercedes Gallizo

Els mesos dedicats a aquest treball ens han ajudat a descobrir una realitat molt externa a la nostra. Quan un s'endinsa en els mons de la marginació i de l'exclusió social, ensopega amb gent encantadora, lluitadora i amb ganes de trobar companys de fatigues que estiguin disposats a continuar assumint responsabilitats en la lluita contra l'exclusió.

Ens hem adonat que la càrrega que la dona arrossega socialment continua tenint una importància vital dins de la presó. Les mesures que ofereixen els centres penitenciaris reproduïxen, i fins i tot aguditzen, les desigualtats de gènere, ja que

⁴³ BALOT, *op, cit.*

representen múltiples desavantatges socials i econòmics per a les dones en tots els àmbits tractats: la família, la salut, l'educació, els recursos econòmics, les drogodependències... Com hem mencionat en algun moment del nostre treball, les dones es veuen més afectades per la soledat, atès que sol ser més habitual el rebuig cap a elles per part de la família, els amics i la societat.

Considerem que aquest treball ha estat també molt important per al nostre aprenentatge. Hem pogut ampliar el nostre punt de vista sobre un tema que no coneixíem i que responia a les nostres inquietuds socials. Ens hem adonat que, en general, la societat té molts prejudicis vers les persones privades de llibertat, motivats sobretot pel desconeixement. Nosaltres, com a integrants d'una societat amb idees errònies, hem pogut entreveure una realitat ignorada i desmuntar idees preconcebudes o, en alguns casos, corroborar suposicions. La majoria de preses són persones amb ganes de viure, de parlar, de tirar endavant i canviar de vida; persones que van cometre un error o que s'han vist arrossegades per un cúmul de mala sort i de males influències. Per tant, una de les nostres preguntes inicials ha quedat resposta: la major part de dones preses són víctimes abans que culpables.

Hem descobert també que hi ha molta gent implicada a millorar la qualitat de vida de les preses i, sobretot, a intentar que la vida trencada es pugui reconstruir. Davant els que només veuen ciutadans culpables i opten per ignorar aquesta realitat, hi ha professionals competents i compromesos que veuen persones i treballen perquè disposin d'una nova oportunitat. No és un repte fàcil, perquè les problemàtiques són moltes i diverses. Ens agradaria, però, que el nostre treball contribuís a caminar en aquesta direcció.

Bibliografia:

CHACÓN, Dulce. *La voz dormida*, Editorial Alfaguara, 2002.

LOPÉZ SILVA, Inma. *Los días iguales de cuando fuimos malas*, Editorial Lumen, gener 2017.

GENERALITAT DE CATALUNYA, Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat *El model de rehabilitació de les presons catalanes*, juliol 2011.

T. AÑAÑOS, Fanny, *Las mujeres en las prisiones: La educación social en contextos de riesgo y conflicto*. Editorial Gedisa, 2010

BALOT, Jordi. *La injustícia entre reixes*, Quaderns CJ, gener 2003.

CADENAS, Núria. *Memòries de presó*, Editorial Narratives Tres i Quatre, novembre 1994.

GALLIZO, Mercedes. *Penas y personas, 2810 días en las prisiones españolas*. Editorial Debate, octubre 2013.

GARRIDO, Vicente. *La mente criminal*. Editorial Temas de hoy. 2007.

MERINA, Olga. El Periódico. *Gent corrent, Neus Domènech*, 19 de juny del 2017

JULIANO, Dolores. *Les altres dones. La construcció de l'exclusió social*.

KERMAN, Piper. *Orange is the new black. Crónica de mi año en una prisión federal de mujeres*, Editorial Planeta. Abril del 2010

GARCIA, Pablos. *Teories criminològiques* 1989

Diccionario enciclopédico basico. Barcelona, 1973, novena edició.

CADENAS, Núria. *Cartes de la presó*. Edicions Tres i Quatre S.L. gener 2002.

Webgrafia:

MARTIN, Georgina, *Dones i Presó: Descobrint els programes de reinserció des d'una mirada feminista*: <http://www.icps.cat/archivos/CiPdigital/cip-i11martinfortunato.pdf?noqa=1>

CRUELLES, Marta i TORRES, Miriam, *Mujeres, Integración y Prisión, Informe Nacional España*: <http://www.surt.org/mip/docs/Eficencia%20medidas.pdf>

Producció de TV3, *A la presó*. 2009: Capítols:

Tornar a la llibertat. Laia i Eva L'amor a la presó

<http://www.ccma.cat/tv3/alcarta/a-la-preso/tornar-a-la-llibertat/video/5359031/#>

<http://www.ccma.cat/tv3/alcarta/a-la-preso/lamor-a-la-preso/video/1584249/>

<http://www.ccma.cat/tv3/alcarta/a-la-preso/laia-i-eva/video/5359011/>

GENERALITAT DE CATALUNYA, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada:

Tasa de reincidencia Penitenciaria 2014:

http://ceife.gencat.cat/web/.content/home/recerca/cataleg/crono/2015/taxa_reincidencia_2014/tasa_reincidencia_2014_cast.pdf

AGENCIA EFE, La Vanguardia digital, 20 de novembre de 2014:

Proponen mejorar la reinserción social y laboral de presos en Cataluña.

<http://www.lavanguardia.com/internacional/20141120/54419542258/proponen-mejorar-la-reinsercion-social-y-laboral-de-presos-en-cataluna.html>

GARCÍA, Jesús. El País, 27 d'abril del 2014: *Los presos sustituyen a empleados en los servicios de las cárceles catalanas*

https://elpais.com/ccaa/2014/04/27/catalunya/1398623340_711633.html

ALÓS, Ramón y MARTÍN, Antonio *¿Sirve el trabajo penitenciario para la reinserción? Un estudio a partir de las opiniones de los presos de las cárceles de Cataluña*

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=3008933>

ARESE, Gabriel. *Presos, cárceles y reinserción*:

https://www.infolibre.es/noticias/club_infolibre/librepensadores/2016/12/28/presos_carceles_reinsercion_59197_1043.html

UNIVERSITAT POMPEU I FABRA, *El sistema penitenciari català*
https://www.upf.edu/documents/2846463/7050044/El_sistema_penitenciari_catalx.pdf/e692bb51-4ebe-53fd-82e4-faa1677a009c

GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Justícia, Direcció General de Serveis Penitenciaris: *Instrucció 2/2009, sobre la documentació relativa als interns que ingressen en els centres penitenciaris de Catalunya:*
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/instruccions_i_circulars/instruccio_2_2009.pdf

UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA, MUÑOZ, Irene. Treball de Fi de Grau:
L'ingrés de la dona a presó, Estudi de la influència dels factors de gènere en l'activitat delictiva femenina.
https://ddd.uab.cat/pub/tfg/2016/159692/TFG_imunozglatz.pdf

GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Justícia.
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/ofertes_treball/opos_presons/temari_execucio_penal/tema_6.pdf

GARCIA-BORÉS, Pep: *La presó a l'entorn familiar: Estudi de les repercussions de l'empresonament sobre les famílies: problemàtiques i necessitats:*
http://www.ub.edu/ospdh/sites/default/files/documents/La%20pres%C3%B3%20a%20l%27entorn%20familiar_2.pdf

Departament de Justícia. Reinserció i Serveis Penitenciaris:
http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/serveis_penitenciaris/els_centres_penitenciaris/cp_brians2_informacio_familiars/

ROCÍO, Carmen: *Las relaciones del interno con el mundo exterior y su importancia para la reeducación y reinserción social* <http://criminet.ugr.es/recpc/17/recpc17-07.pdf>

GENERALITAT DE CATALUNYA, Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada:
Mares a la Presó, La relació amb els fills de les dones empresonades.
http://ceife.gencat.cat/web/.content/home/recerca/catalog/crono/2013/maresPreso_CA.pdf

PERÉZ-LANC, Carmen. El País *Mi frustración és no tocar el piano. Entrevista a Mercedes Gallizo.* https://politica.elpais.com/politica/2013/11/15/actualidad/1384538115_930731.html

LARREÑETA, Amaia. 20 minutos: *España es el país con más tasa de mujeres en prisión.*
<http://www.20minutos.es/noticia/2057658/0/mujeres/prision/espana/#xtor=AD-15&xts=467263>

BARBERÀ, Mar: Social.cat: *Fins que els funcionaris no et coneixen no et fan sentir persona*
<https://www.social.cat/noticia/7422/a-la-presos-fins-que-els-funcionaris-no-et-coneixen-no-et-fan-sentir-persona>

GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Justícia. ALÓS, Ramon i ALCAIDE, Vanessa
La inserció laboral dels exinterns dels centres penitenciaris de Catalunya
http://justicia.gencat.cat/web/.content/documents/arxius/sc_1_087_11cat.pdf

GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació especialitzada. BOTELLA, Luís. *L'opinió de les dones recluses a Catalunya sobre l'encarcerament.*
<https://www.researchgate.net/publication/293781916> *Opinio de les dones recluses a Catalunya sobre l'encarcerament*

GENERALITAT DE CATALUNYA, Departament de Justícia de Catalunya.
http://www.gencat.cat/justicia/estadistiques_serveis_penitenciaris/3_pob.html

MINISTERIO DE INTERIOR, Secretaria General de Instituciones Penitenciarias
<http://www.institucionpenitenciaria.es>

ALFA DIGITAL: TIC i presó. TIC als centres penitenciaris de Catalunya
<https://espaitic.wordpress.com/>

RAC 1, ISLÀNDIA: Albert Om entra a la presó Model.
<http://www.rac1.cat/programes/islandia/20170525/422905723159/albert-om-entra-a-la-presos-model-de-barcelona.html>

ANNEX A: Taula de Dades

		2016	2015	2014	2013	2012	2011
% Mujeres	PENADAS						
	TOTAL	7,41	7,60	7,47	7,41	7,36	7,08
	18-20	4,95	3,79	3,88	6,65	5,38	4,13
	21-25	6,05	6,29	6,80	6,28	6,41	6,02
	26-30	6,44	7,18	6,95	7,27	7,53	7,54
	31-40	7,82	7,85	7,68	7,56	7,11	6,93
	41-60	7,78	7,98	7,90	7,75	7,91	7,62
	60 y más	6,84	6,84	5,58	6,48	6,49	5,98
	No consta	0,00	0,00	16,67	0,00	14,75	
	PREVENTIVAS						
	TOTAL	8,23	8,49	9,25	8,94	9,23	9,52
	18-20	7,49	6,53	6,13	7,14	6,69	6,00
	21-25	11,12	9,26	8,11	9,73	9,71	9,68
	26-30	8,07	8,52	10,04	8,84	8,53	10,20
	31-40	9,01	9,37	9,36	9,27	9,75	9,10
	41-60	6,62	7,83	9,76	8,93	9,74	10,46
	60 y más	5,99	5,65	7,41	5,22	3,70	6,86
No consta	100,00	0,00	0,00	0,00	6,25		

Annex A.

Annex A.1. Font: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales y Igualdad.

	gen.	feb.	març	abr.	maig	juny	jul.	ago.	set.	oct.	nov.	des.
2017 Total dones	590	597	605	610	610	609	604	583	583	580	570	
% dones	6,9%	6,9%	6,9%	6,9%	7,0%	7,0%	6,9%	6,8%	6,8%	6,8%	6,7%	
2016 Total dones	599	600	590	593	601	601	602	608	608	612	589	592
% dones	6,8%	6,8%	6,7%	6,7%	6,8%	6,8%	6,9%	7,0%	7,0%	7,1%	6,8%	6,9%
2017 Total homes	7.933	8.008	8.118	8.169	8.145	8.146	8.095	8.010	7.988	7.912	7.909	
% homes	93,1%	93,1%	93,1%	93,1%	93,0%	93,0%	93,1%	93,2%	93,2%	93,2%	93,3%	
2016 Total homes	8.159	8.186	8.225	8.268	8.214	8.192	8.133	8.070	8.062	8.068	8.069	7.974
% homes	93,2%	93,2%	93,3%	93,3%	93,2%	93,2%	93,1%	93,0%	93,0%	92,9%	93,2%	93,1%

Annex A.2 Font: Departament de Justícia

Comparativa respecte al gènere		
Dones		Homes
29,6%*	Hi ha un percentatge més baix de dones amb antecedents penitenciaris	36,0%
30,1%**	Cometen delictes de <i>drogues</i> en una proporció que dobla el percentatge dels homes	16,8%
34,2%**	Surten més en llibertat condicional (quasi el doble)	19,9%
No hi ha diferències significatives en el nivell d'estudis		
1.002 dies	No hi ha diferències en la durada mitjana de la pena base	1.091 dies
No hi ha diferències en el nivell de conflictivitat dins del centre penitenciar (proporcions similars d'incidents greus i molt greus i de regressions de grau)		
Reincidència		
26,3%	S'han igualat les taxes de reincidència	30,5%
362,2 dies	S'ha igualat el temps que triguen a reincidir	334,2 dies
2,7 reingressos	S'ha igualat el nombre de reingressos	2,2 reingressos
41,4%	Reingressen un percentatge superior de dones que d'homes per complir una pena per RPS	28,9%

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Annex A.3 Font: Generalitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya. *Taxa de reincidència penitenciària (2014)*

8. Dona i presó

Diferències respecte a l'estudi anterior	Estudi anterior (taxa 2008)	Estudi actual (taxa 2014)
+ estrangeres	17,0%	38,2%**
sobretot provinents d'Amèrica Central i del Sud	13,6%	48,6%**
+ primàries penitenciaris	42,3%	70,3%**
↑ d'edat en el seu primer ingrés	26,98 anys	32,21 anys**
Ha canviat la tipologia delictiva:		
↓ delictes <i>contra la propietat</i>	61,6%	42,9%**
↑ delictes per <i>drogues</i>	18,8%	30,1%*
↑ delictes <i>contra les persones</i>	6,3%	11,7%
↑ delictes violents (més del doble)	8,9%	20,3%**

* Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,05$.

** Valors amb diferències estadísticament significatives; $p \leq 0,01$.

Annex A.4 Font: Generalitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya. *Taxa de reincidència penitenciària (2014)*

Tabla 51. Diferencias entre las mujeres excarceladas el año 2010 y las excarceladas en 2002

Variables categóricas		Tasa 2008	Tasa 2014
		Excarceladas 2002 % válido	Excarceladas 2010 % válido
Variables personales y sociales			
Nacionalidad	Española	**83,0	61,8
	Extranjera	17,0	**38,2
Área geográfica de procedencia	UE	0,0	**28,0
	Resto de Europa	**42,1	14,0
	Magreb	15,8	5,6
	Resto de África	0,0	2,8
	América Central y del Sur	42,1	48,6
	Asia	0,0	0,9
	Resto del mundo	0,0	0,0
	Residencia	Sin domicilio fijo / fuera Cat.	2,8
Reside en Cataluña		*97,2	90,1
Nivel de estudios	Primaria	60,4	52,2
	ESO/equivalente	34,4	34,3
	Bachillerato/equivalente	0,0	*8,4
	Universidad/equivalente	5,2	5,2

Annex A.5 Font: Generalitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya. “Tasa de reincidencia penitenciaria” (2014)

DISTRIBUCIÓN DE LA POBLACIÓN RECLUSA POR SEXO.

	A.G.E	%	Cataluña	%	Totales	%
Hombres	47.162	92,35	7.908	93,32	55.070	92,49
Mujeres	3.904	7,65	566	6,68	4.470	7,51
Totales	51.066	100	8.474	100	59.540	100

Annex A.6 Font: www.institucionpenitenciaria.es

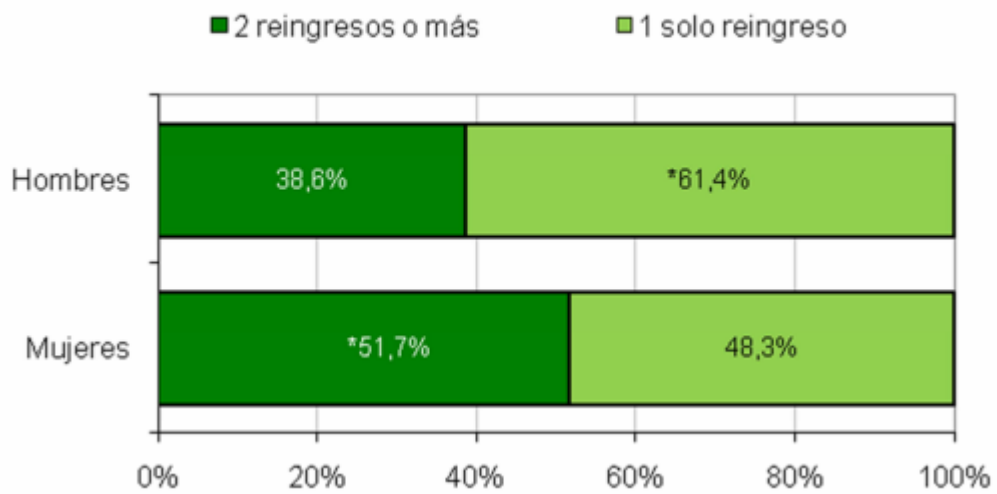
ANNEX B

Gràfic 2. Taxes específiques de reincidència

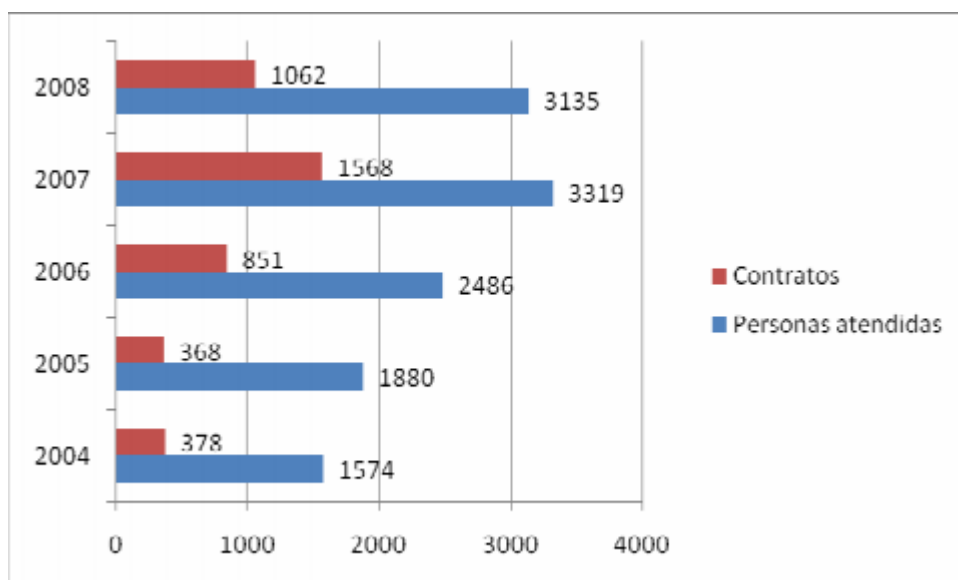

Annex B.1 Font: Generalitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya. Taxa de reincidència penitenciària (2014)

Gráfico 45. Número de ingresos posteriores según el sexo de los reincidentes

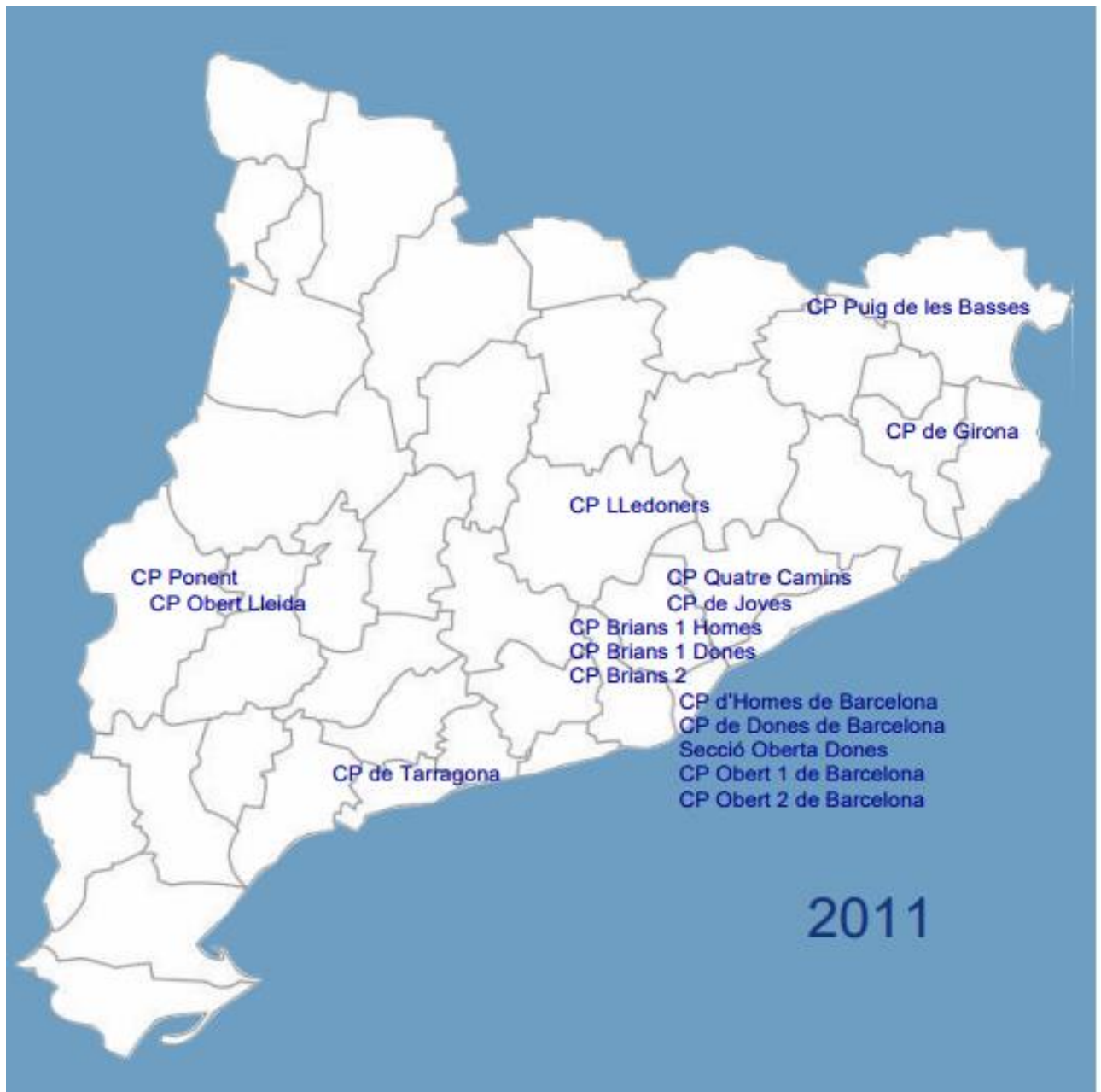

Annex B.2 Font: Generalitat de Catalunya. Generalitat de Catalunya. “Tasa de reincidencia penitenciaria” (2014)

Annex B.3. Font: Dades CIRE.

ANNEX C

Annex C.1: Mapa de rehabilitació. Departament de Justícia. *El model de rehabilitació de les presons catalanes.*

Des del 9 de juny de 1904, les cel·les de la Model han viscut els episodis més durs de la història de la ciutat i del país, sovint preludi de canvis i transformació social. 113 anys després, el 8 de juny de 2017, la presó Model, la presó del segle XX a Catalunya, ha tancat les portes i passa, definitivament, a la història.

Des dels anys vuitanta del segle passat, amb l'assumpció de les competències en matèria de presons per part de la Generalitat de Catalunya, el sistema penitenciari ha experimentat una gran transformació. Ha orientat la seva tasca a l'objectiu de la reinserció per donar segones oportunitats a aquelles persones que ho necessiten, i ho ha fet gràcies a la feina de milers de professionals.

L'experiència d'entrar a la Model és un acte de memòria per recordar els que hi han patit injustament i per donar les gràcies als que hi han treballat com a servidors públics.

Ara, la Model torna als veïns del barri, que durant 40 anys n'han reivindicat el tancament.

Carles Mundó i Blanch
Conseller de Justícia

ANNEX D:

ANNEX D.1. La Model ens parla.

LA MODEL ENS PARLA

**113 ANYS,
13 HISTÒRIES**

EXPOSICIÓ I VISITA A LA PRESÓ MODEL

Del 3 de juliol
al 26 de novembre

Tancat del 7 al 27 d'agost

Obert cada dia de 10 a 20 h
(última visita a les 18.15 h)

Entrada gratuïta amb inscripció
prèvia a través de la pàgina web
justicia.gencat.cat/lamodelensparla,
telefonant al 012 o bé presencialment,
a la mateixa presó

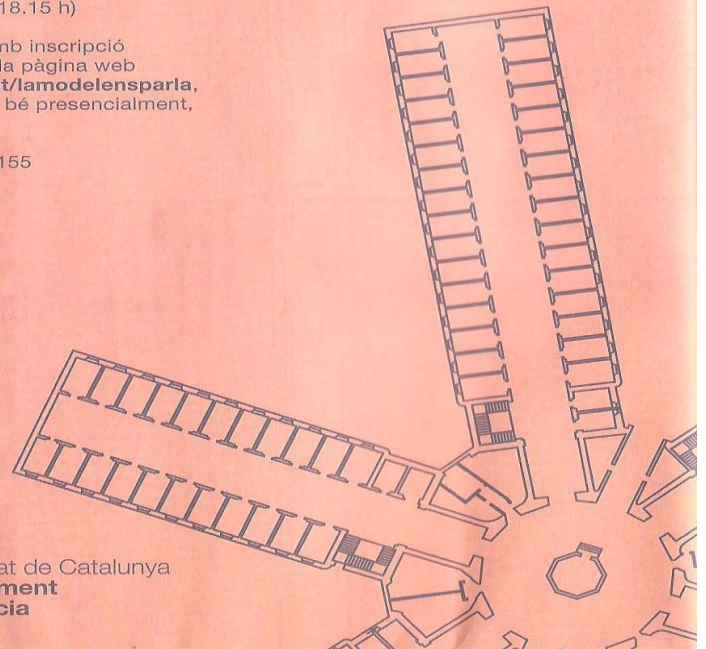
Carrer d'Entença, 155
08029 Barcelona

Comissariat:
Agustí Alcoberro

Direcció museogràfica:
Ignasi Cristià

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Justícia**

LA MODEL ENS PARLA

113 ANYS,
13 HISTÒRIES

EXPOSICIÓ I VISITA
A LA PRESÓ MODEL
03.07 — 26.11.2017

Generalitat de Catalunya
Departament
de Justícia

CRONOLOGIA DEL TANCAMENT DE LA MODEL

EL SISTEMA PENITENCIARI CATALÀ EN XIFRES

15

Centres penitenciaris
Catalunya té 15 centres penitenciaris, entre centres de règim tancat i centres de règim obert.

7 DE CADA 10

Objectiu: la reinserció
Catalunya té un dels índexs de reinserció més elevats del món. 7 de cada 10 interns que compleixen condemna a les presons catalanes no reincideixen.

8.749

Nombre d'interns
En data 8 de juny de 2017, dia del tancament de la Model, el sistema penitenciarí de Catalunya té 8.749 interns en els 15 centres penitenciaris del país.

5.620

Nombre de treballadors
En data 8 de juny de 2017, dia del tancament de la Model, el sistema penitenciarí de Catalunya té 5.620 professionals, entre els quals: funcionaris de servei interior, mestres, educadors, treballadors socials, psicòlegs, monitors, personal sanitari, pedagogs, juristes criminòlegs, personal d'administració i personal de manteniment.

ANNEX D.2: Material classe toxicomania. Dia Mundial de sensibilització vers la sobredosi.

alguns trucs dels períodes en què volia deixar la droga amb els quals s'adona, sorprèn, que pot controlar-ne el consum.

El Rafa se'n sorprèn i es pregunta si això no seria també més fàcil per a ell. Potser ho podria provar? Es podria prendre una mica de cocaïna ara i una altra mica al cap d'uns dies i trobar-se amb els amics al bar més sovint? Això li faria la vida una mica més agradable.

Cada persona és diferent,

però el procés és el mateix

per a tothom

3

Cada persona és diferent

Hi ha persones que han deixat la droga del tot i no hi veuen més que avantatges. N'hi ha d'altres que també l'han deixat del tot i han acceptat els desavantatges, però en troben a faltar els efectes.

I n'hi ha d'altres que han intentat prendre drogues, no prendre'n i prendre'n controladament i han acabat prenent-ne de forma controlada. Totes aquestes persones ho han fet a la seva manera. Al llarg del camí totes han viscut el mateix, perquè desenganxar-se no passa de la nit al dia sinó que és un procés.

Tothom ha fet els mateixos passos

Es comença sense pensar-hi gens ni mica en deixar-ho.

A la fase següent la idea de deixar-ho sorgeix més i més sovint. Fins que arriba la gran decisió i comença el procés de desenganxar-se. Es aleshores quan comencen els símptomes de l'abstinència i intentes fer-hi front durant un temps.

Aleshores els problemes se't fan una muntanya, perds el control, recaus i comences el

cicle de nou. Però amb una petita diferència: has après alguna cosa del que t'ha passat. En el pròxim intent hi haurà coses que les faràs més bé perquè en sabràs més. Ets dins del procés que és com una mena d'espiral ascendent.

Tothom compara constantment avantatges i desavantatges

Tothom ha comparat els avantatges de desenganxar-se amb els desavantatges. I tothom ha fet la seva elecció. Potser no sigui una elecció feta conscientment però és la que s'ha fet.

Tothom ha après a utilitzar les seves forces

Tothom ha hagut d'admetre que no és un superhero i ha hagut d'aprendre a fer l'ús més intel·ligent possible de les pròpies forces.

Tothom s'ha marcat les pròpies normes

Tothom s'ha elaborat un model de normes per tal de mantenir-se sota control i portar una vida més agradable.

Aprendre'n dels altres

Si tothom té les mateixes experiències pots aprendre'n dels altres. Això pot escurçar el teu procés de deixar-ho. Per tant, fem

una ullada al procés, el qual, recorda, no ha estat pas pensat en una taula de despatx sinó que està basat en fets reals.

ÉS HORA DE RECORDAR...
ÉS HORA D'ACTUAR!

#NOMÉS MORTS PER SOBREDOSI
CATNPUD.ORG/SOBREDOSI

DIÀ MUNDIAL DE
SENSIBILITZACIÓ
VERS LA SOBREDOSI

31 D'AGOST 2011
11H > 22H

BARCELONA
PLACA DE SANT JAUME

2

Què fa que la gent arribi al punt de voler desenganxar-se? Normalment és una situació límit. Un cas típic és el del Rafa.

El Rafa va prendre drogues durant vuit anys (primer heroïna i després també cocaïna). Havia estat a la presó algunes vegades i després al carrer. Va tocar fons quan la seva nòvia el va deixar ja que no veia que tingués cap mena de futur amb ell. Això va ser el que el va fer decidir a fer alguna cosa seriosa amb la seva addicció.

Deixar les drogues no va ser tan difícil. Al cap de quatre dies va deixar de tenir diarrees, el dolor muscular va desaparèixer i prenia Tranquimacín per dormir. No va tenir cap problema fins que es va voler fer vida "normal". Llavors es va adonar que era mentalment incapaç de viure amb normalitat.

Senzillament no es podia concentrar i es passava el dia pensant en la droga; fins i tot hi pensava encara més que abans. Cada minut del dia se'l passava intentant controlar-se. No es podia relaxar; això és el que havia aconseguit després de drogar-se durant anys. Ja no podia pensar en ajornar-ho més i el pitjor era que es sentia com una "baldufa":

adonar que hauria d'evitar baixades i pujades del seu estat d'ànim.

No se'n sortiria sense drogues. Com que sabia com en seria de difícil tot això, va començar a prendre alcohol i a fumar cigarrets i haixix, confiant que li produïren uns efectes semblants als de l'heroïna.

Ho va fer així durant un mes i es va odiar a si mateix per haver fracassat altre cop. Una altra vegada havia tingut una sotragada en la seva autoestima però no tan forta com la de la primera vegada. Obviament, s'estava demanant massa d'ell mateix.

Va tornar a fracassar una tercera vegada, i una quarta, però el procés funcionava. Va aprendre més i més trucs i també més i més d'ell mateix. Va començar a comprendre més bé l'altra gent i va acceptar el fet que, de moment, no confiarien en ell.

Els períodes sense prendre droga eren cada cop més llargs. Al cap de dos anys del primer intent fracassat, es va adonar que, si volia, podia viure sense drogues.

El Rafa va estar bé durant sis mesos. Aleshores descobreix algunes coses. S'adona que una

vida sense tensions, estrès i risc és molt avorrida. També se sent aïllat perquè procura mantenir-se a distància de possibles problemes. Està fart de la força de voluntat, els trucs i l'autoanàlisi. Senzillament, vol fer alguna cosa emocionant, una cosa irrepresentable.

I el pitjor de tot és que ha arribat al punt en el qual creu que no serà mai capaç de sentir-se lliure de nou, que mai no es podrà relaxar completament. Ha conegut la droga i no ha trobat res que la pugui substituir.

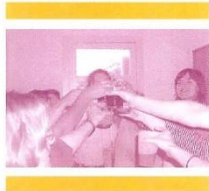
El Rafa analitza la situació. Compara tot l'esforç i l'energia que ha dedicat a desenganxar-se amb els aspectes positius de viure sense droga. La seva nòvia ha tornat i té una vida força bona. També es troba millor, té més control de si mateix i ja no té problemes amb la políctia ni amb la llei. Valia la pena tot això? Al final arriba a la conclusió que sí.

Uns mesos més tard es troba amb un amic de l'època en què pren la droga. L'amic ha passat pel mateix procés però en aquest cas, al final, la balança s'ha decantat cap a l'altre costat. El seu amic ha tornat a prendre drogues però no ha tornat del tot als vells costums. Ha après

Un cas típic

Un cas típic

ANNEX D.3: Associació Lligam.

Contacta amb nosaltres a:

Associació LLIGAM
Apartat de correus 99037
08014 Barcelona
Mòbil 636 24 83 76
Adreça electrònica:
lligamdona@eresmas.com

lligam
associació per a la inserció
de dones

LLIGAM, Associació per a la Reinserció Social, va néixer al 1992 a Barcelona amb l'objectiu de donar atenció residencial i socioeducativa a dones sense suport familiar o social, i en situació o greu risc d'exclusió.

La finalitat de LLIGAM és buscar tots els recursos i mitjans necessaris per fer possible la inserció social de dones.

LLIGAM disposa d'un centre residencial que anomenem CASA D'ACOLLIDA per a l'atenció temporal de dones soles i amb menors a càrrec.

L'equip humà de LLIGAM el formen professionals en l'àmbit de l'educació social i el treball familiar, persones voluntàries que donen suport a l'atenció educativa i a la gestió, i sòcies/ls.

Què fem

LLIGAM gestiona una casa d'acollida que ofereix habitatge temporal i atenció socioeducativa a dones soles i amb menors a càrrec, que es troben en situació de precarietat econòmica i/o amb greus problemes d'exclusió social:

- Emergències socials, maltractaments.
- Dones en risc social, sense sostre.
- Problemàtica penitenciària

Donem acollida, acompanyament, suport, orientació i informació a les persones ateses durant la seva estada a la casa amb l'objectiu que aquestes adquireixin autonomia en els àmbits personal, econòmic, social i familiar, perquè puguin viure de manera estable i digna amb els seus propis recursos.

A LLIGAM treballem en xarxa, en coordinació amb els diferents serveis socials, sanitaris, formatius i d'orientació laboral.

L'associació també fa tasques de sensibilització a la ciutadania, i col·labora amb les universitats en tasques formatives i de recerca.

Finançament de l'associació

Lligam és una associació privada sense ànim de lucre que es finança a través de l'aportació de diferents administracions públiques, entitats privades, i amb donacions de particulars i quotes de sòcies/ls.

Vols col·laborar amb nosaltres?

Les voluntàries/ls col·laboren en tasques d'acompanyament, gestions, tallers formatius i d'altres activitats adreçades a oferir una atenció de qualitat i a assolir els objectius de l'entitat.

Si l'ànimes contacta amb nosaltres i intentarem donar resposta a les teves inquietuds i disponibilitats. També pots col·laborar econòmicament per fer possible que els nostres objectius tirin endavant, fent-te sòcia/l de l'associació.

Núm. de compte: 2013 0249 96 0200632127

RESUM HISTORIA DE L'ASSOCIACIÓ LLIGAM

ANY 1992

Un grup de dones va adonar-se de una necessitat: moltes dones no tenien lloc on passar els permisos penitenciaris, ja que no tenien familiars si suport. Davant aquesta situació es va plantejar la possibilitat d'ofertir un pis on aquestes dones privades de llibertat poguessin passar els permisos a la vegada que es feia amb elles un acompanyament educatiu orientat a la seva reinserció social.

Juntament amb una comunitat religiosa d'Oblates l'equip de voluntàries van començar a acollir les primeres dones a un pis del carrer Cadena, amb quatre places, el 20 d'Agost de 1992.

En 1993 comença el suport d'una segona educadora.

ANY 1994

La institució religiosa va veure la impossibilitat de tirar endavant el projecte i va preferir destinar el pis a altres funcions.

Moment crític i decisiu. L'equip de voluntàries, a pesar de que era evident que el pis es tancaria, es reuneix i veu que continuava vigent la necessitat d'acolliment del col·lectiu de dones de presó. Van decidir continuar amb el projecte. Sense pressupost i sense pis, però amb moltes ganes i amb idees, es van a començar a pensar en possibles sortides.

Va assumir la titularitat oficial del projecte Mn Josep Maria Fabró, capellà del Centro Penitenciari de Brians i de la pastoral penitenciària de Catalunya.

És en Maig'94 quan ens constituïm legalment com Associació sense ànim de lucre amb el nom de: *Associació per a la reeducació i la reinserció social LLIGAM*

En Octubre'94 ens canviem a nou pis llogat al carrer Muntadas del barri de Sants, un pis en que es mantenen set places. Suport econòmic de Càritas per pagar el lloguer del pis en un primer moment. 3 educadores treballant.

Visita al Centre Penitenciari
de Dones de Barcelona 31/8/17

Hem quedat a les 4 per entrar i arribem abans d'hora. És el segon cop que estem davant d'aquesta presó, i encara ens impressiona el fet de que nosaltres ens passegem per el carrer tant tranquils mentre que al costat hi ha desenes de dones que no poden sortir d'un edifici. Entrem i fem el mateix procediment que l'anterior cop, donem el DNI, firmem i ens donen una tarja de visitant que portem al cell, amb la diferència de que aquest cop la directora no hi és present. Assistim a una classe de toxicomania, dirigida per un educador social, l'Antonio, el qual ens presenta davant les preses com a "noies en pràctiques d'educació social". Hi ha tot de taules ajuntades que en formen una

ANNEX E: Diari de Visita a la Presó

de gran amb forma rectangular. Totes estan assegurades al voltant. La classe es fa al menjador de vegeterianes. El professor està dret, i nosaltres seiem al seu costat, juntament amb les noies. A mi em toca seure al costat d'una dona que sembla Sud-Americana, és molt simpàtica, o així em sembla, de tant en tant ens diu alguna cosa rient. No me l'imagino la veig sent drogadicta. En canvi, hi ha una noia molt jove que la veig molt malament. La classe continua després de que nosaltres l'haguem interromput. Parlen del que s'ha de fer quan algú pren una dosis ja sigui d'alcohol o qualsevol altre droga. Elles comenten les experiències que han tingut, ja sigui per experiència pròpia, com és el cas de la Silvia, la noia ensopida que he comentat

anteriorment, que explica que va estar 20 dies a l'hospital en estat de coma després d'una sobredosis; o com d'altres que comenten casos que han presenciat.

Continuen parlant sobre aquest tema perquè avui aquell dia era el "Dia mundial de la sensibilització vers la sobredosi". Un moment la Silvia agafa i marxa amb el consultament de l'educador. Mentre no hi és, una tal Jenny, li comenta o més aviat replicant, que la Silvia no està bé, que només pensa en drogues i està demanant continuament que li augmentin la dosi de la medicació i que, l'educador, hi hauria de fer algo al respecte. Aquest diu que perquè no ho fa ella mateixa, però la Jenny diu que ja ho fa, però que a ella no li farà cas, que ho hauria de fer ell. L'Antonio diu

que en aquests casos, l'únic que es pot fer és donar consell, que és el que fa ell fa, però que el que realment compta és el qui que fa qui realment ho patirà.

Es talla la conversa quan per la porta entra un ^{interna} funcionari amb una nova presa. Aquesta es diu Maria, és de Romania i amb pocs feines lamina i té llàgrimes als ulls. M'impresiona molt. Les altres comenten que és totalment normal que li fagi mal tot. Se'n va amb nosaltres, al bloc de la Silvia i no diu res en tota l'estona. Més tard la Silvia, quan marxa per segon cop perquè està plorant, i la Jenny torna a replicar, diu que és millor que es quedi a plorar amb nosaltres abans de que vagi a plorar sola al lavabo.

L'educador diu que no sap què és el millor però que sempre ho ha fet així i així seguirà, mostant autoritat.

Quan s'acaba l'hora, les internes baixen al pati, nosaltres ens quedem amb l'Antonio. Comenta que una presa que es diu Cristina, la qual assistia a la classe i la seva adicció havia sortit en debat per dues recluses. Una deia que havia millorat i l'admirava; l'altra, estava enfadada perquè deia que podria estar molt millor. Durant la discussió, l'Antonio no va dir res. Però després, tal i com deia, ens va explicar que creu que és un dels pitjors casos que hi havia a la taula. La Cristina és una noia de família benestant, amb oportunitats, (els seus germans tenen carreres importants).

i que pel que diu ella es va deixar portar per el seu xicot i males companyies, cosa que ~~ens~~ amb l'Antonio ens comenta que és molt habitual ~~en~~ en dones.

També diu que encara que ella ho negui, consumeix encara. Diu que l'ambient influeix a arribar a la situació de gent així, però que el que més pesa és la persona. Com veiem en aquest cas.

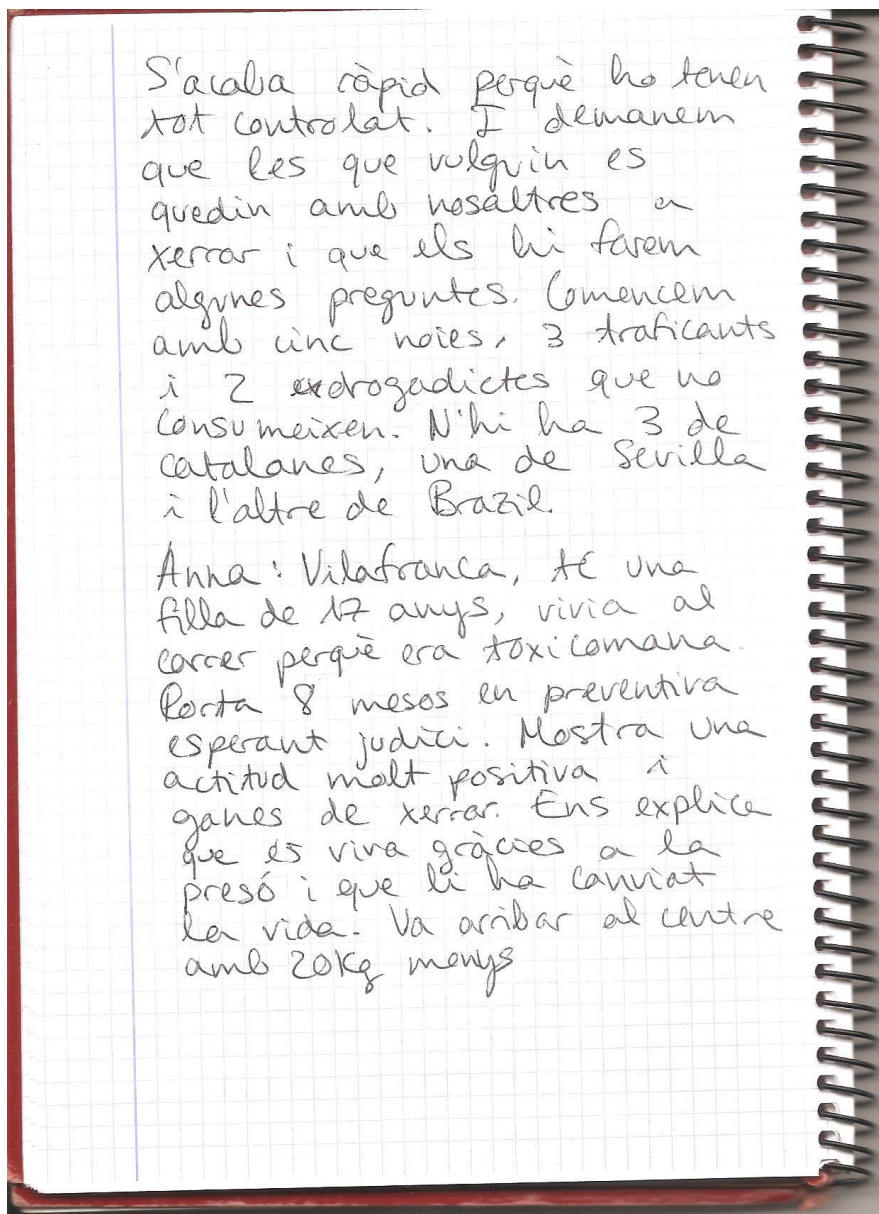
L'Antonio tot just fa 2 mesos que treballa amb dones, ja que ~~seu~~ treballava a la Model. Explica que les dones són més col·laboradores i sensibles, més fàcils de portar.

Seguidament anem al Cercle d'Acollida. Hi ha unes 10 noies i les veig completament diferents de les altres. Abans tenia la sensació d'estar en un centre de

desintoxicació, en canvi aquí, les veig dones "normals" que han comès un error.

Reflexió
Després m'adonaré de que en una presó hi ha dos mons, o aquesta és la sensació que ting, hi ha les toxicomanes i les traficants de drogues. Si t'ho pares a pensar, t'adones de que les drogues són la principal causa de la delinqüència, ^{doncs} ja sigui comerciar amb ella o consumir-ne.

El Cercle està format per les dones que tenen millor comportament. Normalment és dirigit per la directora i l'educador, Antonio; avui només per ell. Els va ensenyar les fitxes de les noves recluses, mentre que les altres ho li expliquen com les veuen. Entre elles ja es repartixen la feina ja que estan repartides per les diferents zones.

S'acaba ràpid perquè ho tenen tot controlat. I demanem que les que vulguin es quedin amb nosaltres a xerrar i que els hi farem algunes preguntes. Comencem amb cinc noies, 3 traficants i 2 drogadictes que no consumeixen. N'hi ha 3 de catalanes, una de Sevilla i l'altre de Brazil.

Anna: Vilafranca, té una filla de 17 anys, vivia al carrer perquè era toxicomana. Porta 8 mesos en preventiva esperant judici. Mostra una actitud molt positiva i ganes de xerrar. Ens explica que es viva gràcies a la presó i que li ha canviat la vida. Va arribar al centre amb 20kg menys

Visita al Centre Penitenciari de Dones de Barcelona

dc.29 de març del 2017

Arribem a la presó i ens rep la directora del centre. Primer passem al seu despatx i ens explica el funcionament de la presó i el programa amb el que funcionen. Centrat en la reinserció social de les preses. Ens explica el funcionament del horari i les activitats que hi fan.

Al cap d'una estona ens deixa entrar a dins la presó. Ens fan deixar totes les maletes i s'asseguren que deixem els mòbils dins del seu despatx.

Un cop som a dintre ens ensenya ràpidament les instal·lacions. El pati on passen les hores lliures, l'economat on poden comprar i algunes treballen. Ens parla del seu sistema "econòmic". Tenen una mena de dispositiu on les famílies des de l'exterior

els hi poden recarregar. El centre els dona també un ajut a aquelles que no reben res. Els hi és permès fumar al pati i als lavabos del pis de dalt.

El funcionari ens explica també la seva feina. Resulta molt interessant la **diferència entre presons d'homes i dones**, ell ha treballat en els dos centres. Tothom ens parla de les dones com algú que assumeix el seu rol dins la presó, a diferència dels interns masculins, no solen buscar baralles ni tenen una actitud tan agressiva.

Els revisen la cel·la, l'han de mantenir neta i endreçada. No poden guardar-hi menjar i sobretot no poden tenir fruita durant molt de temps perquè la fermentar-la, a vegades en fan alcohol. Se'ls permet tenir força material i no hi ha moltes restriccions.

El funcionari ens parla també de la quantitat de droga que circula dins la presó, saben que és molt complicat fer-ne alguna cosa al respecte. Els hi suposa en certa manera un benefici.

La Sílvia, directora del centre ens deixa parlar amb 3 noies diferents de 20, 23 i 30 llargs(no ens vol dir l'edat). Les dues més joves són de fora, de Brasil i de Mèxic, l'altre dona és catalana. Tot i que no mencionen res al respecte, podem suposar que han comès crims relacionats amb el tràfic de drogues. És el més comú dins la presó. Es solen trobar amb molts casos de dones que venen obligades des dels seus països per transportar droga. A l'aeroport les troben i les envien directes a la presó del país (investigar com funciona). Per aquest motiu, moltes d'elles són immigrants il·legals. Un cop se'ls acaba la condemna estan obligades a tornar al seu país d'origen.

Ens parlen de la seva rutina a dins la presó, ens sorprèn el fet de que reconeixen que intenten mantenir-se ocupades el major temps possible per tal de "no pensar tant, perquè pensar molt els fa mal". Moltes d'elles aprofiten per treure's algun curs, ja que el centre ofereix la possibilitat de formar-se, així quan surtin els serà més fàcil de reinserir-se en el món laboral.

Pel que fa com es senten com a internes, ens expliquen que és molt difícil viure tant lluny de la família, i que el més dur és com molts cops es senten soles. Tot i així algunes reconeixen que els ajuda molt trobar-se envoltades de noies que viuen la mateixa situació. Ens parlen sobretot de la **por** que sentien abans de ser tancades, notaven com tota la seva vida anava donar un gir per complert. Dues d'elles eren sud-americanes i els espantava sobretot la imatge que tenien de un centre penitenciari.

Destaquen per sobre de tot el sentiment de soledat i el sentiment de frustració al veure's privades de un dret bàsic com és la llibertat. Una d'elles és **mare**, i ens explica com moltes vegades, l'entristeix pensar que fins d'aquí a 3 anys no tornarà a

veure el seu fill caminant pel carrer, o no tindrà l'oportunitat d'anar amb bicicleta per Barcelona com solia fer.

Un altre factor a tenir en compte per a cada interna és el fet de si consumeixen (i en alguns casos segueixen consumint) o no drogues. Canvia molt en la seva conducta i en la seva manera d'actuar i pensar.

DJ. 31 d'agost del 2017

Al entrar al centre ens rep l'administradora i ens acompanya al seu despatx, deixem tot el que duem a sobre i entrem a dins. Ens porta a la sessió de toxicomania que està duent a terme un dels educadors del centre, fa poc que ha iniciat aquestes sessions que pretenen ajudar a les internes en el seu camí de la desintoxicació. La sessió d'avui fa referència a la sobredosis, aprofitant que se'n celebra el dia internacional. Ens fan asseure al voltant d'una taula on hi ha unes 18 internes aproximadament, totes han estat i algunes encara són toxicòmanes.

És sabut per tothom dins el món penitenciari que la droga corre, en menys o més mesura, per dins el centre, hi ha algunes mesures de prevenció, però per altre banda comenten que no poden controlar si l'entren en algun vis a vis o similar, cal esmentar també que en certa manera els interessa que n'hi hagi, ja que l'absència d'aquesta causaria més problemes, sobretot en aquelles dones que en depenen completament.

Al voltant de la taula s'asseuen dones entre els 25 i els 45 anys més o menys. És possible que moltes siguin més joves del que aparenten, ja que els danys físics col·laterals de les drogues són presents en la majoria d'elles: els falten les dents i les tenen molt espatllades, tenen la cara molt xuclada i se'ls marquen els óssos. L'educador, l'Antonio, els parla sobre importància de reaccionar davant d'un cas de sobredosis, ja que, els esmenta, al costat d'un toxicòman amb sobredosis hi ha molt probablement un altre toxicòman com vosaltres. Elles intervenen fent preguntes i alhora explicant situacions de sobredosis en les que s'han trobat.

Una d'elles, d'uns 50 anys explica que ha tingut fins a 20 sobredosis a dins la presó, i que l'han hagut d'ingressar múltiples dies per aquest motiu. L'Antonio pregunta a la Sílvia, una noia que s'asseu al seu costat i ha estat absent durant tota l'estona, sobre la seva sobredosis, ella explica que gràcies a uns amics que van trucar a l'ambulància la van poder salvar a temps, tot i que va arribar a estar 22 dies en coma. Sorpren la manera freda com ho explica, com si tingues poca importància per ella, al cap de poca estona, criden el seu nom per megafonia, ja que ha d'anar a infermeria. El fet que marxi causa que les altres noies, en especial una que es diu Jennifer parlin d'ella. Mostren el seu desacord amb com estan portant el seu cas, això porta a una petita discussió entre la Jenifer i l'Antonio, ja que no comparteixen la mateixa opinió, cal destacar la facilitat amb la que salten cap a un comentari que

no té cap mena d'intenció d'atac, estan en tot moment a la defensiva i es senten fàcilment atacades amb qualsevol situació.

La conversa també porta més tard a una discussió entre dues internes. Pel que sembla Cristina menteix sobre el fet que estigui deixant de consumir, ja que una li "tira en cara" el fet que el seu novio li entra droga al vis a vis, ja que ella mateixa li ha explicat en altres situacions. L'educador calma la situació i comença una nova activitat. Llegeixen un text sobre una dona que està intentant deixar la droga pel seu compte però té recaigudes constants.

Mentre estan duent a terme la sessió, entra una noia nova, esta plorant i mostra dificultats per caminar. S'asseu al costat de l'Antonio i no intervé en cap moment. Se la veu completament absent. Al cap d'una estona entra de nou la Sílvia, també està plorant, al veure-la així l'Antonio li diu que pot marxar de la classe, que ja la buscarà més tard per parlar amb ella. Això fa que la Jennifer torni a "queixar-se" sobre el tema, fa un comentari a destacar "Como se nota que trabajabas antes con hombres, porque no tienes sensibilidad i no entiendes como actuar con nosotras" a sessió s'acaba i les internes van cap al pati.

Ens quedem parlant amb l'Antonio, ens demana que ens ha semblat i ens explica alguna cosa sobre les noies que participen a la classe. El cas de la Cristina és realment especial. Ve de una família benestant, els seus germans tenen una bona feina, una casa i una bona vida. Utilitza aquest exemple per argumentar que està en d'acord que sempre es culpi al entorn i la societat de les persones que comenten delictes i s'inicien en les drogues. Admet que en molts casos té molt a veure, com alguns que provenen de barris i situacions marginals, que han crescut envoltats d'aquest ambient, però que en canvi, la majoria van decidir ells optar per aquest camí. Diu que hi ha molts més casos similars als de la Cristina, on no té sentint culpar l'ambient o la família dels seus errors, són les decisions que aquesta va prendre les que la van portar on és ara. El seu cas és per altre banda especial pel fet que té un "transtorn" segons ens comenta, ella sempre assegura haver deixat de consumir, però per altre banda no deixa de fer-ho, en certa manera ho fa "inconscientment".

En referència al comentari de la Jennifer ens diu que és en gran part cert, ja que ell portava molts anys treballant a la model. Explica que hi ha una enorme diferència entre els perfils d'home i dona. Comenta que sobre les dones no pot dir gran cosa ja que porta poc temps treballant amb elles, però diu dels homes que són molt menys sensibles i que s'obren o parlen amb molt poca freqüència dels seus sentiments.

ANNEX F

ENTREVISTES:

F.1 ENTREVISTA A MERCEDES GALLIZO:

En general, ¿cuál es la asignatura pendiente del sistema penitenciario español?

El sistema penitenciario español recoge en su legislación muchas cosas importantes que en la práctica tienen un desarrollo muy insuficiente. Una de ellas es el cumplimiento de la pena sin tener que ingresar en prisión. Muchas personas lo que necesitan para superar los problemas que les han llevado a delinquir son tratamientos especializados, sobre todo quienes son drogodependientes. En el caso de quienes tienen patologías psiquiátricas, pasa lo mismo. Pero, hay muy pocos recursos comunitarios para atender a estas personas, así que los jueces les envían a prisión porque no tienen otro sitio a donde enviarles. El cumplimiento en centros especializados, así como el cumplimiento en régimen abierto para personas de escasa peligrosidad siguen siendo asignaturas pendientes.

¿Cree que se invierte lo necesario en las prisiones?

El sistema penitenciario es muy costoso. Las infraestructuras son muy caras y requiere mucho personal. La inversión que se hace es muy importante, aunque siempre insuficiente porque la población reclusa es muy numerosa.

¿Conoce algún país que esté realmente avanzado en este tema?

Los países nórdicos han sido pioneros en muchas materias, también tienen buenas experiencias en su sistema penitenciario. Yo he tenido la oportunidad de conocer de cerca las prisiones de estos países y sus sistemas. Hoy en día, salvo en que ellos tienen a un porcentaje mucho mayor que nosotros de personas cumpliendo en régimen abierto, las prisiones españolas no tienen nada que envidiar a las mejores de Europa.

¿Cuáles son, en su opinión, los principales motivos de los fracasos en la reinserción?

La reinserción es un proceso muy complejo. Empieza por la reeducación, por abordar los problemas y las deficiencias que las personas que cometen delitos tenían antes de entrar en prisión. No siempre hay suficientes profesionales para hacer estos abordajes (psicólogos, terapeutas...) y, además, en algunos casos, los problemas están demasiado enquistados o esconden patologías severas. Hay que

formar también a estas personas para reintegrarse en la sociedad; muchos no tienen oficio, o no tienen estudios básicos. También es un proceso largo. Y, por último, tiene que haber una acogida favorable por la sociedad de estas personas cuando recobran la libertad. Muchas veces, lo que sucede es lo contrario: se encuentran con un gran rechazo, con muy pocas oportunidades para reconstruir su vida y acaban volviendo a la marginalidad.

¿Hasta qué punto es definitiva la calidad humana de los funcionarios para la reinserción de los presos?

El factor humano es siempre decisivo. Contar con personas que crean en el sentido del trabajo que hacen, que comprendan que hay que ayudar a las personas a reconstruir su vida, que practiquen y enseñen el respeto al otro, es indispensable para que la tarea del sistema penitenciario cobre sentido.

Dice en su libro que debe prevalecer la idea de la prisión no como reguladora del orden social, sino como instrumento para el abordaje de las patologías personales y sociales. Pero ¿cree que las prisiones están preparadas para ello? Sobre todo, teniendo en cuenta que las patologías y sus grados son muy diversos.

No. Las prisiones no están preparadas para ser psiquiátricos, ni deben serlo. El tratamiento psiquiátrico (salvo en los episodios agudos) es poco compatible con un sistema de privación de libertad, de normas y ordenanzas estrictas, de masificación... requiere terapias alternativas y tratamientos individualizados. Y necesita mucha especialización en los profesionales. Aunque fuera bienintencionado, el cierre de los psiquiátricos ha conducido a muchas personas a prisión y no es el mejor sitio para que recobren su salud.

Nuestro trabajo gira en torno a la mujer y la prisión. ¿Cuáles son las principales diferencias entre presos y presas?

Hay muchas diferencias. La más visible es el número. Las mujeres nunca son más del 8% del conjunto de la población reclusa. También en las tipologías delictivas: no suelen cometer delitos graves; la mayoría están en prisión por robos, hurtos y trapicheos con la droga. Y también se diferencian, en general, en que viven peor el alejamiento de sus familias

Si tuviera que hacer una clasificación de las presas (mujeres) en función del motivo que las ha privado de libertad, ¿cuál sería?

Los delitos más frecuentes son los asociados al tráfico de drogas (sobre todo en las extranjeras) y los delitos contra la propiedad.

En algunos ámbitos todavía se nota las huellas de una sociedad machista. ¿Cree que se puede decir lo mismo del ámbito penitenciario?

El machismo lo impregna todo, dentro y fuera de prisión. Es muy llamativo, por ejemplo, el porcentaje de presas que han sido víctimas de malos tratos en su vida en libertad. En el trato a las presas y los presos y en las oportunidades que tienen que tener en prisión, no debe haber ninguna distinción ni mucho menos discriminación.

¿O, por el contrario, el hecho de ser mujeres puede favorecer a las presas?

No creo que les favorezca. Quizá tienen más habilidades sociales y mejores capacidades para relacionarse con las compañeras, para compartir sus sentimientos.

¿Podríamos decir que la mayoría de presas tienen algún punto en común en cuanto a la historia personal que las ha privado de libertad?

La mayoría provienen de la marginalidad y de la pobreza. Hay en muchos casos, en muchísimos casos, una dependencia de sus parejas detrás de la actividad delictiva en la que han intervenido. Y episodios de maltrato.

En el caso de las mujeres con niños a su cargo y en situaciones de pobreza extrema, ¿los sentimientos pueden ser un obstáculo para aplicar la justicia?

No entiendo muy bien el sentido de la pregunta. No sé si os referís a los sentimientos de los jueces, que son los que aplican la justicia. Tener sentimientos y sensibilidad no es nada malo.

El peso de la separación familiar suele ser mayor en las mujeres que en los hombres. ¿Hasta qué punto eso hace mucho más dura la privación de libertad? Las leyes penitenciarias son sensibles a esto?

Sobre todo cuando se tienen hijos menores, las mujeres llevan mal estar separadas de ellos. Las leyes son siempre interpretables por parte de quien las aplica. En ocasiones, si que puede tenerse en cuenta esa circunstancia a la hora de dictaminar el cumplimiento en tercer grado,

A pesar de que es sólo un 8%, España es uno de los países de nuestro entorno con mayor presencia de mujeres en prisión. ¿Sabe cuál es el motivo?

El porcentaje de extranjeras, que es más alto que en otros países, y también la severidad del código penal español en relación con el tráfico de drogas a pequeña escala.

Usted defiende que definir nuevos delitos y endurecer las leyes no es la solución, que lo importante es ir a la raíz de los problemas, de aplicar políticas preventivas. En el caso de las mujeres, ¿cree que se ha avanzado en este sentido?

No. Creo que lamentablemente, vivimos en una sociedad en la que la mayoría prefiere apartar de su mirada los problemas y a las personas que los tienen, en lugar de afrontar esos problemas antes de que se conviertan en actos delictivos. Aun se cree más en el castigo que en la prevención.

Algunas frases de su libro nos han calado especialmente. Podría hacer un breve comentario sobre lo que le llevó a escribirlas?

-"La inacción nos hace cómplices de las cosas que odiamos"

Con esto quería decir que, ante la dificultad de cambiar las cosas, a veces se tira la toalla, se opta por la pasividad en lugar de defender lo que es justo, aunque esa defensa no te haga muy popular.

-"Vivir la amarga experiencia de pasar por la cárcel muchas veces saca a flote los mejores sentimientos y los agranda"

Esto lo he visto en muchísimas personas, que a pesar de la circunstancia de estar en prisión han ayudado a otros, han actuado con una gran generosidad ante los problemas de los demás, se han preocupado de cosas y personas como no lo habían hecho nunca...

-"He visto la fuerza destructiva de la infelicidad, el desamor, y la incapacidad de las leyes para restaurar a los seres humanos rotos, algunos rotos antes de nacer."

Es una reflexión sobre el peso que tienen las circunstancias de la vida en lo que hace o deja de hacer una persona. No solo las circunstancias sociales, sino también las vitales, los sentimientos, la niñez, el entorno familiar. Las leyes marcan pautas de actuación, penalizan conductas, pero difícilmente van a aportar lo que las personas difíciles necesitan para reconstruirse.

Dedicó ocho años de su vida a mejorar el sistema. ¿De qué se siente más orgullosa? ¿Qué no pudo lograr y por qué?

Yo llegué al sistema penitenciario con muchas ganas de producir cambios, de humanizarlo, de hacerlo más abierto. Hice muchas cosas de las que pretendía hacer, aunque no todas. Los cambios siempre son difíciles y más en un sistema tan complicado, tan regulado y normativizado como este. Creo que lo más importante de lo que hice fue la generalización de los módulos de respeto, la apuesta por el régimen abierto de cumplimiento y sacar a los niños con sus madres de prisión. Lo más difícil de conseguir (porque es imposible) es hacer que los cambios perduren. Avanzar es muy costoso y retroceder, tristemente, es muy sencillo.

Usted hizo infinitamente más por los presos que lo que le exigía su cargo. ¿Qué ha recibido de ellos? ¿Qué le han aportado a su vida?

En mi vida hay un antes y un después de mi paso por Instituciones Penitenciarias. Esa experiencia no sólo me enriqueció humanamente sino también intelectualmente. Me enseñó a conocer mejor el mundo y lo que nos pasa, o nos puede pasar, a las personas. Las cartas de los presos tuvieron para mí un valor incalculable. Trabajé mucho, pero también sufrí mucho en esos años. Aunque ya hace 6 años que dejé el cargo, todavía hay cosas que me hacen sufrir.

F.2 Entrevista a Marisa Cabellos

Sabem que la Marisa, a part de ser mestra d'una escola, és voluntària del projecte "Lligam". Ens agradaria parlar amb ella per conèixer la situació de les dones un cop han sortit de la presó.

1. Treballes en un projecte, oi? Explica'ns en què consisteix, què feu?

El nostre projecte consisteix a ajudar a dones que estan en tercer grau o recentment sortides de la presó amb dificultats econòmiques, socials o familiars. Intentem que

aprenquin a ser més independents i autònomes i que es puguin adaptar de nou a la societat i en el món laboral.

2. Que et va portar a iniciar aquest projecte?

El projecte no el vaig iniciar jo. Jo sóc mestra d'una escola del Raval força complicada i sempre m'ha agradat ajudar al meu barri. La casualitat em va portar a conèixer aquest projecte i participar-hi com a voluntària.

3. Per què és necessari aquest projecte?

Aquest projecte és molt necessari per poder ajudar a totes aquestes dones excloses de la societat. És una part oblidada i crec que és important que elles no s'hi sentin i que puguin rebre ajuda quan la necessitin.

4. Les dones que s'estan a la casa d'acollida és perquè abans d'entrar a la presó ja no tenien res o perquè ho han perdut per culpa o durant l'estança a la presó?

Hi ha de tot, moltes dones entren a la presó perquè han de delinquir per sobreviure, ja que no tenen res i d'altres que les seves parelles, com la majoria de casos, les abandonen en el moment que ingressen a la presó. Però majoritàriament les dones que delinqueixen és per dificultats econòmiques.

5. Quines diries que són les principals causes per a la delinqüència?

Doncs, com he dit, la manca de recursos econòmics. Sigui per robatori o per tràfic de drogues; totes ho fan pel mateix. Alguns robatoris es donen pel seu estat de drogodependència i d'altres simplement perquè necessiten sobreviure.

6. Creus que a Catalunya tenim un bon mètode de rehabilitació per a preses? Què milloraries?

Sempre es poden millorar moltes coses i mai arribaria a ser perfecte.

7. Les ex-preses amb qui treballes què n'opinen del model de rehabilitació?

La majoria no donen opinions gaire positives, ja que ja saben que han fet una cosa malament, que no està bé i creuen que no necessiten un càstig. I que, roben per necessitat, que encara que els hagi anat bé la rehabilitació, si ho necessiten per sobreviure, tornaran a delinquir un altre cop.

8. Què feu a la casa d'acollida? Continueu amb la rehabilitació? O us centreu en la inserció laboral?

Ens centrem més en el fet que primer puguin adaptar-se de nou a la societat, perdre els costums que es tenen dins de la presó i n'agafin de noves, aprendre nous valors, formació i preparar-les per introduir-se en el món laboral.

9. Quantes dones conviuen a la casa? Com és la convivència?

A la casa tenim un màxim de 17 places, per a dones i els seus fills. Actualment en són 12 en total. La convivència pot ser complicada, són moltes dones vivint juntes moltes hores del dia. Tal com succeeix dins de la presó, discuteixen entre elles. Si ens trobem amb una dona molt problemàtica però, intentem incidir directament en el problema.

10. Teniu més cases d'acollida com aquesta o us agradaria tenir-ne?

Bé, el projecte compta només amb una casa d'acollida, però a banda d'aquesta disposem també d'un "pis pont", que oferim a aquelles dones que ja estan un pas més enllà de la reinserció, però encara necessiten estar acompanyades un temps. Tot i que el pis està supervisat per una educadora social i pertany a l'associació, la dona que hi viu, paga una petita renda per acostumar-se al que es trobarà a la realitat.

Ens agradaria poder disposar de més pisos pont, o fins i tot una segona casa d'acollida, ja que són moltes les dones que es troben en una situació en la qual necessiten la nostra ajuda.

11. Creus que hi ha dones que necessitin la vostra ajuda però els faci vergonya reconèixer que necessiten ajuda?

No, en general les dones no tenen cap problema per reconèixer que es troben en una situació difícil. La majoria d'elles, ja han acceptat la seva situació i saben que necessiten ajuda. Més aviat el contrari, es mostren molt col·laboradores i resulta fàcil ajudar-les.

12. Quant temps solen viure a la casa d'acollida? Quan marxen?

El temps màxim d'estada permès per nosaltres és d'un any i mig, de mitjana solen estar períodes de vuit o nou mesos. Marxen de la casa en el moment que es considera, tant per part de la interna com per part de les educadores socials, que aquesta està preparada per enfrontar-se sola a la completa reinserció dins la societat.

13. Acaben trobant feina o els hi és complicat?

Per la majoria d'elles acaba essent molt complicat, tenen poca formació i no saben redactar un currículum o com fer una entrevista de feina. Per això intentem ajudar-les a que aprenguin a fer-ho per elles mateixes.

14. Creus que el que les porta a reincidir és per manca de recursos econòmics?

Sí, quasi sempre. Conec casos de dones que han tornat a delinquir perquè tenen millor vida a dins de la presó que a fora. Allà dins, vulguis o no tenen una més vida estable, saben que cada dia menjaran, tenen companyia i ajuda de professionals, etc. Això es deu a una manca del sistema, perquè no és normal que una persona visqui més bé dins d'una presó que fora.

15. Quins tipus de delictes han comès les dones que s'estan a la casa d'acollida?

Com en la majoria de casos, són crims relacionats amb la droga. O bé tràfic de drogues o robatoris. Moltes de les dones que cometen robatoris és perquè són drogodependents i robar acaba sent l'única via per seguir consumint.

16. Creus que falten ajudes per aquestes dones per part de la Generalitat o l'Estat?

Sí. Nosaltres ara hem deixat de rebre ajudes de la Generalitat, això es deu a la situació actual per la qual està passant la Generalitat. Però tot i així, les ajudes que rebem tampoc eren molt significatives. Podriem dir que, bàsicament l'entitat viu de donacions privades.

17. Creus que les històries de les dones amb qui treballes acaben afectant-te emocionalment?

Intento que no, perquè sinó seria impossible viure. Totes tenen molts problemes i arriba un punt que t'has de prioritzar a tu mateixa i pensar en tu.

ENTREVISTA A SILVIA SERRA – Directora del Centre Penitenciari Dones de Catalunya.

1-Quants anys fa que dirigeixes el centre?

9 anys i mig, abans havia estat Directora a Brians-1 i subdirectora a la model

2-Quin objectiu et vas marcar quan vas agafar la direcció?

Millorar l'oferta d'activitats per les internes i sobretot intensificar l'atenció individual i els plans de treball ajustats a cada individualitat, tenint en compte fortalises i debilitats de cada interna.

3-Quin és, segons el teu parer, la principal diferència entre una presó de dones i una d'homes?

Les pròpies característiques que diferencien les necessitats d'atenció a les peculiaritats de gènere. Les internes venen carregades de problemes familiars, més marginalitat, més càstig social i menys oportunitats que els homes. Elles pateixen molt més l'ingrés a presó pel patiment pels fills i altre família i sovint reben menys suport i també son més víctimes de la pobresa.

4- Quin paper juguem les persones no preses en la seva reinserció?

Les persones no preses, família, xarxa externa, entitats i societat en general hauria d'estar molt més oberta a donar suport durant el procés de reinserció i oportunitats quan acaben el període de presó. Cal evitar que segueixin complint-se els estereotips de manca de feina, rol familiar poc reconegut, pobresa, rebuig per haver estat a presó, càstig social....

5- Creiem que la presó té dos objectius fonamentals, la seguretat i la reinserció. És així? Es treballa amb la mateixa dedicació per cadascun?

L'objectiu de la presó és la reinserció social, per que aquest es pugui assolit hi ha d'haver normes que facilitin la convivència, ordenin la vida dels qui estan empresonats i custodiïn amb garanties per a tothom. La seguretat en general ha de procurar que els processos de rehabilitació i reinserció siguin possibles, i una bona planificació dels plans de treball de rehabilitació col·labora en molt a que les presons siguin tranquil·les i es pugui aprofitar millor el temps d'estada i garanteixi la seguretat de tothom.

6- Vetlleu perquè la relació entre funcionaris i presos sigui el millor possible. Reben formació en aquest sentit?

El personal rep formació de forma continua per tal de dur a terme de la millor manera possible la seva feina. Una relació professional bona afavoreix molt els processos de reinserció. Nosaltres fem una feina pública i som servidors públics dedicats a una missió important que ajuda a les persones a millorar i també col·labora a la seguretat ciutadana, qui no reincideix i es re inserta deixa de delinquir i augmenta la seguretat.

7- En què diries que es diferencia el Wad-Ras d'altres centres penitenciaris?

És l'únic centre que té dones en règim ordinari de forma exclusiva, te un departament de mares i es té molt en compte la perspectiva de gènere, això fa que la feina que fem té un caràcter propi per qu està centrat amb les necessitats de les dones que hi estan ingressades. El centre té un sistema d'activitats que les té ocupades tot el dia i un nivell molt alt d'atenció individual per part de tot el personal: vigilància, rehabilitació, salut,.....

8- Quins són els principals objectius del centre?

Millorar la qualitat de vida de les internes qui hi estan i els programes i activitats que oferim i seguir potenciant l'atenció individual i la participació de les internes en aquestes tres àrees que he mencionat.

9- Quina tipologia d'internes predomina a Was-Ras?

Internes sobretot amb delictes contra la salut pública i robatoris. Moltes estrangeres no comunitàries i un elevat nombre de dones amb problemes de dependència a les drogues. També en els seus historials de vida s'observa que han estat víctimes de moltes situacions de violència, manca de formació i pobresa.

10- Hi ha un règim o tractament penitenciarí diferent segons la tipologia d'internes?

Ja no parlem de tipologies ni de perfils, sinó de necessitats individuals que ajudin a reduir el risc de reincidència. Per tant el tractament penitenciarí ha de ser individualitzat.

11- Quina política familiar segueix el centre?

Procurem reforçar molt els vincles familiars positius, i intervenir, si la família vol, en aquelles relacions disfuncionals que no ajuden. L'entorn familiar és clau per la millora de cada cas i per la consolidació dels canvis.

12- Com procura garantir la relació mare-fill o de parella de les recluses?

Facilem tant com és possible la relació amb els fills, i amb la parella també si és un element positiu, en cas de no ser-ho, treballem més l'apoderament d'elles en aquest entorn de parella.

13- Quin paper juguen psicòlegs/psicòlogues i treballadors/es socials durant l'estada al centre i després, durant el procés de reinserció?

Son uns professionals claus en l'impuls de canvi, un vers la persona i els altres vers la família. El treball interdisciplinari és clau per tenir més garanties d'èxit. Els equips compten també amb educadors, juristes, mestres, monitors, sanitaris i personal de vigilància, cada un d'ells aporta en el treball interdisciplinari elements imprescindibles per que cada cas tingui l'opció de millorar.

14- És molt alt el percentatge de reinserció? I de reincidència?

Si no m'equivoco la reincidència està entorn al 35% però son dades globals de tota la població penitenciària, no sols de dones.

F.4 Núria Cadenes

Activista social i expressa política.

- A la presó va aprendre alguna cosa?

- Que les coses es poden canviar, que no són per sempre, i que les persones, quan s'ajunten, transformen la realitat si s'hi posen. Allà no em vaig sentir mai sola, amb la família i els amics i després amb totes les persones precioses que de fet no coneixia de res però que em feien arribar el seu escalf de manera diferent: una cançó, una postal, una carta, i que van ser les que al capdavant em van treure de la presó. Des d'aleshores, els impossibles no existeixen per a mi.

- El concepte de llibertat va adquirir un altre significat des d'aleshores?

- Sí, t'ensenya que si ets lliure ets lliure, et posen a la presó però el més important és que no et fiquin la presó a dins, i d'alguna manera passa el mateix amb el nostre país. Per això aquests moments son especials perquè la gent se sent lliure i ara quan Espanya fa i diu aquestes barbaritats la majoria de la gent se'ls mira i riu perquè se senten lliures, ja no se senten intimidats amb la realitat que ens havien volgut imposat.